20 ވަނަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖި ލީހުގެ ކޮމިޓީ ޔައުމިއްޔ
ޖުޑީޝިއަރީ ކޮ މިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން
28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ބައްދަލުވުން ބޭއްވުނު ތަން: ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ގެ (ކޮމިޓީ ކުރ ކޮޓަރި)4
ފެށުނު ގަޑި: 11:00

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
}ރިޔާސަތުގައި އިންނެވީ ކޮމިޓީގެ މުގަ އްރިރު ؛ މަނަދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޙުސްނީ މުބާރިކް{
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން ފެށުނީ. މިވަގުތު ކޮމިޓީއަށް ހާޒިރުވެ
ތިއްބެވީ ހުރާ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޑރ. އަނާރާ ނަޢީމް، ކެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް
ޛާކިރު، ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު، ތިމަރަފުށި ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރު އަޙްމަދު ރިޔާޟް، މިލަންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޙަސަން މުފީދު ޢަބްދުލްޤާދިރު، ފޭދޫ އުތުރު
ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު. ކޮމިޓީގައި މިވަގުތު އެޖެންޑާކުރެވިފައިވަނީ، މިއަދު
އެޖެންޑާކުރެވިފައި މިވަނީ ގާނޫނު ނަންބަރު 12 /2016 (ޖިނާޢީ އިޖުރާތު ގާނޫނު)އަށް އިޞްލާޙު ގެނައުމުގެ ބިލާއި
ގާނޫނު ނަންބަރު 2 /2015 (ޖިނާޢީ މައްސަލަތަކުގެ ގާނޫނަށް އެހީތެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ ގާނޫނު)އަށް އިޞްލާޙު
ގެނައުމުގެ ބިލާ ގުޅޭ ގޮތުން ގުޅުން ހުރި އިދާރާތަކާ ބައްދަލުކުރުން. އެގޮތުން މިއަދު ކޮމިޓީން ބައްދަލު މި ކުރަނީ
ބާ ކައުންސިލު. ބައްދަލުވުން ފެށުމުގެ ކުރިން އެއްވެސް އިއްޒަތްތެރި މެންބަރަކު ކަމެއް ފާހަގަކުރަން އޮތިއްޔާ
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން. މިވަގުތު އިއްޒަތްތެރި މެންބަރަކު ފުރުޞަތަށް އެދިވަޑައިނުގަންނަވާ. އެހެންކަމުން،
އަޅުގަނޑުމެން ހާޒިރުކޮށް ކުރިއަށްދާނީ. (ވަގުތުކޮޅަކަށްފަހު) އައްސަލާމްޢަލައިކުމް. އަޅުގަނޑުމެން ރައްޔިތުންގެ
މަޖިލީހުގެ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީން ކުރިއަށް މި ގެންދަނީ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން. މި
ބައްދަލުވުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން އެޖެންޑާކޮށްފައި މިވަނީ ގާނޫނު ނަންބަރު 12 /2016 (ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނު)އަށް
އިޞްލާޙު ގެނައުމުގެ ބިލާއި އަދި ގާނޫނު ނަންބަރު 2 /2015)ޖިނާޢީ މައްސަލަތަކުގެ ގާނޫނީ އެހީތެރިކަން
ބަދަލުކުރުމުގެ ގާނޫނު(އަށް އިޞްލާޙު ގެނައުމުގެ ބިލާ ގުޅޭ ގޮތުން ގުޅުން ހުރި އިދާރާތަކާ ބައްދަލުކުރުން. އެގޮތުން
އަޅުގަނޑުމެން މިއަދު ބައްދަލުވުން ކުރިއަށް މިގެންދަނީ ބާ ކައުންސިލްއާ އެކީގައި. ބާ ކައުންސިލަށް އަޅުގަނޑުމެން
ދަޢުވަތުދިންއިރު އަޅުގަނޑުމެން ދަޢުވަތުދީފައި ވާނީ ދިފާޢީ، ޖިނާޢީ މައްސަލަތަކުގައި މަސައްކަތްކުރައްވާ ދިފާޢީ
ވަކީލުން ވެސް ހިމެނޭ ގޮތުން ހުރި ކޮމެންޓުތަކަކީ ކޮބައިތޯ އެ ކަންކަން ސާފުކުރުމަށް ޓަކައި. އެގޮތުން ބާ
ކައުންސިލުން ބައިވެރިވަޑައިގަންނަވާ ފަރާތްތަކުގެ ތަޢާރަފަކަށް އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ފުރަތަމަ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރ އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު، އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. އަޅުގަނޑަކީ އިބްރާހީމް ޝަމީލް، ބާ
ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު.
1

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރ އަޙްމަދު ޝިފާޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު އަދި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. އަޅުގަނޑަކީ އަޙްމަދު ޝިފާޢު، ބާ ކައުންސިލުގެ
އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރ މައުމޫން ޙަމީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` އައްސަލާމްޢަލައިކުމް. އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު، އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. އަޅުގަނޑަކީ މައުމޫން
ޙަމީދު، ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރެއް ދިފާޢީ ވަކީލެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން އައި.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރ ޙަމްޒާ ލަޠީފު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. އަޅުގަނޑަކީ އާންމު
މެންބަރެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ތަންކޮޅެއް ގިނައިން މިހެން ޖިނާޢީ މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓަށް ދާތީ ބާ ކައުންސިލުން
ގެނެސްފައި އިން މީހެއް. ހަމްޒާ ލަޠީފް އިނގޭތޯ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީގައި މިހާރު ދިރާސާ މަރުޙަލާގައި އޮތް ބިލުތަކުގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ މި ދަނީ
ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނަށް އިޞްލާޙު ގެނައުމުގެ އެ ބިލާ ގުޅޭ ގޮތުން. އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލަށް ކޮމިޓީއަށް ލިބުމާ
އެކީގައި އާންމުންގެ ކޮމެންޓަށް ވެސް ހުޅުވައިލިން އަދި ހަމަ އެއާއެކީގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ހުޅުވައިލާފައިވާނެ ބާ
ކައުންސިލުން ވެސް ކޮމެންޓެއް އޮތް ކަމަށް ވާނަމަ ކޮމެންޓަށް އަޅުގަނޑުމެން ފޮނުވާފައިވާނެ. އެހެންނަމަވެސް،
ލިޔުމުން އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ކޮމެންޓެއް ލިބިފައެއް ނުވޭ. މި ބިލާ ގުޅޭ ގޮތުން ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި ބާ ކައުންސިލުން
ފާހަގަކުރެވިފައި، މި ބިލުގައި މިހުރި އިޞްލާޙުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ބާ ކައުންސިލުން އަދި ބާ ކައުންސިލުގައި މި ހިމެނޭ
ގާނޫނީ ވަކީލުންގެ ތެރެއިން ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް ވެސް ފާހަގަކުރެވިފައި ހުރި ކަންތައްތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ޖުމުލަ
ގޮތެއްގައި ހުރި ކަންތައްތަކަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ ފުރުޞަތެއް އަރުވާނަން އެ ފާހަގަކުރާ ކަންކަން ފާހަގަކުރީމަ
އަޅުގަނޑުމެން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން އެއާ ގުޅޭ ގޮތުން ސުވާލެއް އޮތް ކަމަށް ވާނަމަ އެ ކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން.
މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި މި ބިލުގައި ކަފާލާތުގެ އުސޫލުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުށަހެޅިފައި ހުރި އިޞްލާޙުތަކެއް. ދެން
2

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އެއާއެކީގައި ދެން މި އުޅެނީ ސައިބަރ ކްރައިމްއާ ގުޅޭ ގޮތުން ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމަށް ގެނެވޭ ބަދަލުތަކެއް މި
ޕީނަލް ކޯޑާއި ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނު އަދި ގާނޫނީ އެހީތެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ ގާނޫނު، ތިން ގާނޫނު އެކުވާ
ގޮތަށް ސައިބަރ ކްރައިމްއާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުށަހެޅިފައި ހުރި އިޞްލާޙުތަކެއް މި އުޅެނީ. އެހެންވީމާ، މިކަމާ ގުޅޭ
ގޮތުން ބާ ކައުންސިލުން އަދި ދިފާޢީ ވަކީލުން ހިމެނޭ ގޮތުން ފާހަގަކުރައްވަން، މި އިޞްލާޙުތަކަށް ފާހަގަކުރަން ހުރި
ކަންތައްތަކަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ ފުރުޞަތު ހުޅުވައިލާނަން.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރ އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު އަޅުގަނޑުމެން މި ދެއްވި ފުރުޞަތަށް ޓަކައި. ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން
އަޅުގަނޑުމެން ދިފާޢީ ވަކީލުން އަދި ކްރިމިނަލް ޖަސްޓިސް ސެކްޓަރގައި މަސައްކަތްކުރައްވާ ގާނޫނީ ވަކީލުން ހުރިހާ
ވަކީލުންގެ ކޮމެންޓު ހޯދުމުގެ މަސައްކަތް އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ކުރަން. އަޅުގަނޑުމެން އެދެނީ މި މައްސަލަ މި
ބިލުތަކާ ގުޅިގެން ލިޔުމުން ކޮމެންޓު ހުށަހެޅުމުގެ އިތުރު މުއްދަތެއް ކޮމިޓީގެ ފަރާތުން ކޮމިޓީގެ ވަކި ޑެޑްލައިނެއް މި
ބިލު ނިންމަވަން ނެތް ކަމަށްވާ، ނުވަތަ އޮތް ކަމަށް ވިޔަސް އަޅުގަނޑުމެން އެދެން މި އިތުރު މުއްދަތެއް އާންމު
މެންބަރުންނަށް ވެސް ދެއްވަން. އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ބިލު ބަލައިލާއިރު ބިލުން އެބަ ފާހަގަކުރެވޭ އަސާސީ
ޙައްޤުތަކާ ގުޅޭ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަން އެބަ ހިމެނޭ. އޭގެ ތެރޭގައި އަލަށް އިންޓްރޮޑިއުސްކުރެވޭ ޕޯސްޓް
ކޮންވިކްޝަން ބެއިލްއާއި މި ކަންކަމާ ގުޅޭ އުސޫލުތަކާއި އަދި ބަލައި ފާސްކުރުމާއި މި ކަންކަމާ ގުޅޭ ތަފުސީލު،
ދެން އިތުރު އިޖުރާތްތަކެއް ވެސް އެބަ އިންޓްރޮޑިއުސްކުރެވޭ މި ބިލުން. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން
ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑުމެން އެދެން ޖެނެރަލް މެންބަރޝިޕަށް އަޅުގަނޑުމެން
ކޮމެންޓަށް ހުޅުވާލައިގެން ޖެނެރަލް މެންބަރޝިޕްގެ ކޮމެންޓާއެކު ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން މި ބިލު، މިދެންނެވި
ބިލުތަކަށް ހަމަ ކޮމެންޓު ހުށަހެޅުމަށް ޓަކައި ލިޔުމުން ހުށަހެޅުމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުރުޞަތެއް ދެއްވަން. ދެން
ހަމަ އެއާއެކު ދެން މި ފުރުޞަތު ލިބުނީމަ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު އަރިހުން އަޅުގަނޑުމެން އެދެން އާންމު
ގޮތެއްގައި މި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީ މަޖިލީހުގެ މި ދައުރު ނުވަތަ މި މަޖިލިސް ފެށިގެން ކޮމިޓީން ރޫޓިންކޮށް ހަމަ އެކި
އިދާރާތަކާ ބައްދަލުކުރައްވަމުން ގެންދެވިކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވުނު. ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގައި ހިމެނޭ
އެކި ފަރާތްތަކާއި ޝަރުޢީ ކޯޓުތަކާއި ކޮމިޝަންތަކާއި އަދި މިނިވަން މުސްތަގިއްލު މުއައްސަސާތަކާއި ދިވެހި
ފުލުހުންގެ ޚިދުމަތްތަކާ މި ހުރިހާ ފަރާތްތަކާ ވެސް ބައްދަލުކުރެއްވިކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވޭ. ޖިނާޢީ
ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގައި ހިމެނޭ ވަރަށް މުހިންމު ބައެއް ދިފާޢީ ވަކީލުންނަކީ. އަޅުގަނޑުމެންގެ، ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ އެބަ
3

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ހުރި ބައެއް ކޮންސަރންތަކެއް ވެސް އެކަންކަމާ ގުޅިގެން. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އައިޑީއަލީ ދެން މިއީ އެންމެ ރަނގަޅު
ފޯރަމެއް ނޫން ކަންނޭނގެ މި ވާހަކަ ދަންނަވަން. އެހެންނަމަވެސް، އެދެން ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް ވެސް ކޮމިޓީން ވަކި
އިންވިޓޭޝަނެއް ފޮނުއްވައިގެން މި ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގައި ހުރި ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމާ ގުޅިގެން ޖެނެރަލް
ކޮންސަރންތަކެއް ވެސް ހުރީމަ އެކަންކަމަށް ވެސް ފުރުޞަތު ދެއްވަން. ދެން މި ފުރުޞަތު ލިބުނީމަ އެ ވާހަކަ
ދަންނަވައިލީ. އެހެންނަމަވެސް، ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން އެދެން މި ބިލަށް ކޮމެންޓު ހުށަހެޅުމަށް
ޓަކައި އިތުރު ފުރުޞަތެއް. ދެން މި ބިލާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުގެ ދެން ދެ، ތިން ކޮމެންޓެއް އެބަހުރި.
އެހެންނަމަވެސް، ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި އަޅުގަނޑުމެން އެދެން ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން މިގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ފުރުޞަތު ދެއްވަން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އިތުރު ފަރާތަކުން އެބަ އޮތްތޯ؟ އުސްތާޛު ހަމްޒާ ލަޠީފް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރ ހަމްޒާ ލަޠީފް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރަށް ވަރަށް ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ އަޅުގަނޑުމެން މިހެން ޗެޓިއް ފޮނުވާފައި
ގެނައީމަ އާންމުކޮށް އިތުރު ފުރުޞަތަކަށްކަން އެދޭނީ ދެއްތޯ. އެހެންވީމާ، އެ އޮންނަ ވަކީލުންގެ އާންމު މަސައްކަތުގެ
ތާވަލާ އެއްގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ ވަރަށް ބޮޑަށް މާފަށް އެދެން ކޮމިޓީގެ ވަރަށް އަގުހުރި ވަގުތު. އެކަމަކު މި
ބާއިން ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވި އިންސްޓްރަކްޝަނާ އެއްގޮތަށް މިއަދުގެ ގަޑިއަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ތަފުސީލު
ކޮމެންޓުތަކެއް ތައްޔާރުނުކުރެވުނީ. އަޅުގަނޑަށް މީޓިންގ އޮތްކަން މިސާލަކަށް އެނގިގެންދިޔައީ މީގެ 24 ގަޑިއިރު
ކުރިން. އޭގެ ކުރިއަށް ބިލު، ހަމަ ވަރަށް މުހިންމު ވަރަށް ގިނަ ބަދަލުތަކެއް އެބަ ހުރި ހަށަހަޅުއްވާފަ. އަދި ވަރަށް
މުހިންމު މިހާރަށް މިސާލަކަށް މި ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމަށް މި އަންނަ ބަދަލުތަކަށް ބަލާއިރު މިއީ ސައިބަރ ކްރައިމް
ކަހަލަ އަލަށް ރާއްޖޭގައި މި ފެންނަ ކުށްތައް ތަޙުޤީޤުކުރުމަށް ޓަކައި ކޮންމެހެން ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުތަކެއް މިއީ.
އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންގެ އެކްސްކޯ މެންބަރު އެ ހުށަހެޅުއްވި ގޮތް އަޅުގަނޑަށް އެންމެ ރަނގަޅު. އެއީ
އަޅުގަނޑުމެން އާންމު މެންބަރުން ވެސް ބޭނުންވަނީ ހަމަ އެކްސްކޯއިން މީގެ ލީޑު ނަންގަވައިގެން އަޅުގަނޑުމެން
އެކްސްކޯއާ ހިއްސާކުރާ ކޮމެންޓްސްތައް ކޮމިޓީއަށް ހުށަހަޅާ އުސޫލުން ކުރިއަށް ގެންދަން. ދެން އަޅުގަނޑަށް ވުރެ
އަދި ގިނަ މައްސަލަތަކުގައި ވަޑައިގަންނަވާ އަދި އިތުރު ވަކީލުން ވެސް އުޅުއްވާނެ. އެ ބޭފުޅުންގެ ވެސް
4

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ހުރެދާނެހެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މިއަށް ކޮމެންޓްސްތައް. ދެން އަޅުގަނޑު ވެސް ސެކަންޑުކުރަން އުސްތާޛު
ޝަމީލްގެ މޯޝަނަށް، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަގުތުކޮޅެއް ދެއްވަން. ދެން ހަފުތާއެއްތޯ އެންމެ ރަނގަޅު ވާނީ ނޫންތޯ ތި
ބޭފުޅުންގެ ވެސް މަސައްކަތުގެ ތާވަލު އޮތްގޮތުން ދެއްވެން އޮތް އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއް. އެއީ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެ
ޕްރޮޕޯސް އެ ކުރައްވަނީ އެސްކޯއިން ފުރަތަމަ އިންވައިޓުކުރަން ކަންނޭނގޭ އަޅުގަނޑުމެން އާންމު މެންބަރުންގެ
ފަރާތުން ވެސް ކޮމެންޓަށް. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެއަށް ވަގުތު ދިނުމަށްފަހު ކޮންސޮލިޑޭޓްކުރުމަށް ޓަކައި ވެސް ވަގުތު
ބޭނުންވާނެހެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރ މައުމޫން ޙަމީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ އަޅުގަނޑުގެ އަޚުން އެ ވިދާޅުވި ވާހަކައަށް ތާއީދުކުރަން. މި މަޝްވަރާކުރަން
ބޭނުންވޭ އަޅުގަނޑަށް ވެސް، އަޅުގަނޑާ އެކުގައި މި ފަންނުގައި ހަމަ އުޅުއްވާ އަޚުންނާއި އުޚުތުންނާ އަޅުގަނޑަށް
ވެސް ހަމަ މި ބިލާ ގުޅޭ ގޮތުން މަޝްވަރާކުރެވިފައި އިނުން އެއީ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެއީ ވަރަށް އަގުހުރި
ފުރުޞަތަކަށް ވާނެ އެ ފުރުޞަތު ލިބިއްޖެއްޔާ. އެހެން ދަންނަވާފައި އަޅުގަނޑު މި ފުރުޞަތުގެ ބޭނުން ހިފާލަން
ބޭނުންވޭ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންގެ ކިބައިން އަޅުގަނޑު އަހާލަން، ޚާއްޞަކޮށް އަދި މި ބިލުގެ މާއްދާތަކަށް ވެސް
ބަލާފައި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ވިސްނުންފުޅު މި އޮތީ ކިހިނެއްތޯ ކަފާލާތުގެ އުސޫލާ ގުޅޭ ގޮތުން. މީގެ ކުރިން
ވެސް ހަމަ ގާނޫނު ފާސްވެގެންދިޔައިރު އަދި ވަރަށް ޒަމާނުއްސުރެ ދަންވަންޏާ ހަމަ މި ގާނޫނީ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން މި
އޮތީ ކަފާލާތުގެ އުސޫލު ހެދިފަ. އެހެންނަމަވެސް، ކަފާލާތުގެ ދަށުން މީހުން ދޫކުރުމުގައި އެ ޢަމަލީ ގޮތުން އެ
ތަޖުރިބާއަށް ބަލާއިރު އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ވަރަށްވަރަށް ގިނަ ދަތިތަކެއް އެބަހުރި. ވަރަށް ހުރަސްތަކެއް އެބަހުރި.
އޭގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ލިބޭ މަޢުލޫމާތަށްވުރެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ލިބިވަޑައިގެންފައި ހުރި މަޢުލޫމާތު
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެ އަށްވުރެން ފުރިހަމަވާނެހެން. އެހެންވީމާ، ލިބިވަޑައިގެންފައި ހުރި މަޢުލޫމާތު އަލީގައި
ކޮބައިތޯ މި ތާށި މި އަރާ ކަމަކީ. އެ ކަފާލާތުގެ އުސޫލު، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ ގާނޫނަށް ބަލާއިރު ވެސް
ޤާނޫނުއަސާސީއަށާއި ގާނޫނަށް ބަލާއިރު ވެސް ގާނޫނީ ނިޒާމު ބަލާއިރު ވެސް މި ފެނިފައި މި އޮންނަ ކަމަކީ
އަސްލަކީ މިނިވަންކުރުން. މީހާ ބަންދުކުރުމަށްވުރެ މިނިވަންކުރުން އެ ގާނޫނީ އަސްލަކީ. އެހެންނަމަވެސް، އަނެއްކާ
5

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ވެސް ޢަމަލީ މައިދާނަށް ބަލާއިރު މި ފެންނަނީ އޭގެ އަސްލަކީ ބަންދުކުރުންކަން. ހައްޔަރުކުރުމާ އެއްކޮށް،
މައްސަލައެއް ވެއްޖެއްޔާ، ޖިނާޢީ މައްސަލައެއް ވެއްޖެއްޔާ މީހާ އެބަ ހައްޔަރުކުރެވޭ. ހައްޔަރުކުރެވޭ މީހާ ބަންދު އެބަ
ކުރެވޭ އާންމުކޮށް ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން. ވަރަށް މަދު ހާލަތެއްގައި މެނުވީ އެހެން ގޮތަކަށް ނުއެއް ދޭ. ދެން
އަޅުގަނޑުމެން ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތް މި ކުރަން ޖެހެނީ ހަމަ ރެއާއިދުވާލު ހަމަ އަބަދުއަބަދުގެ
މަޖިލީހަށް ގޮސްފައި މި ފަނޑިޔާރުގޭގެ ދޮރުގައި ޓަކިދީގެން މި މިނިވަންކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރަން. އެހެންވީމާ، މި
އަސްލާ ތަފާތުކޮށް މި އަންނަނީ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، ކަމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ، އަސްލަކީ މިއީ ބަންދުކުރުމޭ މި އޮންނަނީ.
އެހެންވީމާ، އޭގެ ފަހަތުގައި މިވާ ސިއްރަކީ ކޮބައިތޯ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނޭ ކަޅާއި ހުދުން ލިޔެފައި މި އޮންނަނީ
ޤާނޫނުއަސާސީގަޔާއި އަޅުގަނޑުމެން ގާނޫނުތަކުގައި އަސްލަކީ މިނިވަންކުރުން ކަމަށް މިވެނި ޚާއްޞަ ހާލަތެއްގައި
މެނުވީ އެ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް މި އަދި ހައްޔަރުކުރަން ޖެހުނަސް އެ ބަންދުކުރަންޖެހޭ، ކޮންމެހެންވެސް
ބަންދުކުރަންޖެހޭ ހާލަތުގައި މެނުވީ ބަންދުގައި ބަހައްޓައިގެންނުވާނެއޭ އަދި އެ މިނިވަންކަމަށް އިސްކަންދޭންޖެހޭނެއޭ.
އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ފެންނަނީ އަބަދު ވެސް މީގެ ފަހަތުފަޔަށް ބުރަވާތަން ނުވަތަ އެ ނޫން
ގޮތަކަށް އެ އޮންނަކަން. އެކަން ބަދަލުކުރެވޭނީ މިއީ ނިޒާމީ ގޮތެއްގައި ކޮންމެވެސް ބަދަލުތަކެއް އައިސްގެން.
ހަމައެކަނި ގާނޫނުގައި ލިޔެވިގެންނެއް ނުއެއް ފުދޭ ދެއްތޯ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެކަން އަނެއްކާ ވެސް
ތަޖުރިބާކުރެވިފައި މި އޮތީ. އެހެންވީމާ، އެއަށް ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން، އަދި ޚާއްޞަކޮށް
މި އެންމެ ގުޅޭ ކޮމިޓީއަކީ މި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީ. އެހެންވީމާ، ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންގެ
ވިސްނުންފުޅު ހުރި ގޮތް މި ފުރުޞަތުގައި އަޅުގަނޑު ވަރަށް އެދެން ހިއްސާކޮށްލަދެއްވަން. ހަމަ އެއާއެކު ދެން
އެއަށް މާ ގިނަ ވާހަކަ، އެ ނުކުތާއަށް އެކަނި އަޅުގަނޑު މާގިނަ ވާހަކަ ނުދައްކާ އަޅުގަނޑު އިތުރަށް އެދެން
ބޭނުންވާ އެއް ކަމެއް އެބައޮތް. ހަމަ އަނެއްކާ ވެސް ތި ބޭފުޅުންނަށް މާ ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ،
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް މާ ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ހުށަހެޅޭ ކޮންމެ ބިލަކާ
ގުޅޭ ގޮތުން އަދި ކޮންމެ ކަމަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ވެސް އަދި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ހަމައެކަނި އެ ބިލުގައި އޮތް
ކަންކަމުގެ އިތުރަށް އެ ބަދަލުތައް ގެންނެވޭނެ، އެ އިޞްލާޙުތައް ގެންނެވުމާ އެއްކޮށް އެ ފާސްކުރުމުގެ އިޚުތިޔާރަކީ
ހަމަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ލިބިގެންވާ ފުރިހަމަ ބާރާއި އިޚުތިޔާރު. އެގޮތުގެ މަތީން ވިސްނުންފުޅު އެބަ ހުރިތޯއޭ
މިހާރު މި ބިލުގައި މި ހުރި އިޞްލާޙުތަކުގެ އިތުރަށް އަނެއްކާ ވެސް ހަމަ އަޅުގަނޑު ދަންނަވަންޖެހެނީ ނިޒާމީ
ގޮތެއްގައި ޖިނާޢީ އިޖުރާތަށް ނުވަތަ ޖިނާޢީ ކަންކަމުގައި ޢަދުލުއިންޞާފު ގާއިމުކުރުމުގެ ނިޒާމަށް ގެންނަވަން
ގަސްދުކުރައްވާ ނިޒާމީ ބަދަލު. މިއީ ގެންނަން މުހިންމު ބަދަލުތަކެއް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އަނެއްކާ ވެސް
6

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުރުޞަތު އެގޮތަށް ދެއްވައިފިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުށަހެޅިދާނެ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަން
ހުންނާނެ. މީގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑު ހަމަ ދެތިން ކަމެއް ދަންނަވައިލާނަން. އެންމެ ފުރަތަމަ އެއް ކަމަކަށް
އަޅުގަނޑުގެ އެންމެ ބޮޑު އެއް ކަންބޮޑުވުމެއް ދަންނަވައިލާނަން. އަޅުގަނޑުމެންނަށް، ގާނޫނީ ވަކީލެއްގެ ގޮތުން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަބަދު ވެސް އިވޭ އަޑަކީ އަދި އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ގަބޫލުކުރާ ގޮތަކީ ގާނޫނީ ވަކީލުންނަކީ
ޢަދުލުއިންޞާފު ގާއިމުކުރުމަށް، ޢަދުލުއިންޞާފު ގާއިމުކުރުމުގެ މި ނިޒާމުގެ ވަރަށް މުހިންމު ބައެއްކަން. ޚާއްޞަކޮށް
މި ދިފާޢީ ވަކީލުން. އެހެންނަމަވެސް، އަނެއްކާ ވެސް ގާނޫނުތައް ތަރުތީބުވެފައި އޮތް ގޮތުން މާފާއެކު
ދަންނަވަންޖެހެނީ އެ ނޫން ގޮތަކަށް މި ފެންނަނީ. ބައެއް ގާނޫނުތައް ބަލާއިރު އެބަހުރި މިސާލަކަށް ޓެރަރިޒަމްގެ
މައްސަލަތަކުގަޔާއި މިކަހަލަ ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގައި އެބަހުރި އެ މީހާއަށް، އެ ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހާއާ
ސުވާލުކުރެވިދާނެ ވަކީލަކާ ނުލާ. އެހެންވީމާ، ވަކީލު މިވަނީ ދުޝްމަނަކަށްތޯ، މި ނިޒާމުގެ ދުޝްމަނެއް ގޮތަށްތޯ މި
ސިފަކުރަނީ ނުވަތަ ނޫންތޯ؟ ކިހިނެއްތޯ މިވަނީ؟ މި ވަކީލާ މެދު އިތުބާރު ނެތީ ކޮން ސަބަބަކާ ހުރެގެންތޯ އެއީ
އަޅުގަނޑުމެން ވަކީލުން ގޮތުގައި އަޅުގަނޑު ބޭނުންވޭ އެ ސުވާލުކުރަން، ނިޒާމާ މެދު ސުވާލުކުރަން ބޭނުންވަނީ.
ކީއްވެގެންތޯއޭ، އެއްކޮޅުން އަޅުގަނޑުމެން ކައިރީގައި މި ބުނެވެނީ ވަކީލުންނަކީ މިކަމަށް އެންމެ މުހިންމު އެއް
ބައެކޭ. ވަކީލުންނާ ނުލައި ޢަދުލުއިންޞާފު ގާއިމެއް ނުކުރެވޭނެއޭ. އެހެން ބުނުމާ އެއްކޮށް ގާނޫނުގައި މި
ލިޔެވިގެން މި އަންނަނީ ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާއިން ބޭނުން ވެއްޖެއްޔާ ވަކީލަކާ ނުލައި ސުވާލުކުރެވިދާނެ.
އެކަމަކު ވަކީލަކީ އޭގެ އެ ހައްޔަރުގައި ހުރި މީހާ ނުވަތަ އެ ސުވާލު ރައްދުވާ މީހާގެ، އެ ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހާގެ
އެންމެއެންމެ މުހިންމު ރިސޯސް ދެއްތޯ. އޭނަގެ ދިފާޢު ގާއިމުކުރުމަށް އޭނައަށް އެހީތެރިވެދޭން، އޭނައަށް އެންމެ
ނިކަމެތިވާ ހާލު އެންމެއެންމެ މުހިންމު ވަގުތު، އެންމެ މުހިންމު ހިނދުކޮޅު އޭނައަށް އެންމެ އެހީތެރިކަން
ފޯރުކޮށްދޭން ގާތުން ހުންނަ މީހާ އެ ދިފާޢީ ވަކީލަކީ. އެ ވަކީލާ ނުލައި ސުވާލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނީމަ އަދި
ޚާއްޞަކޮށް ވަކީލޭ ކިޔާފައި މި ވަކީލަށް ފުރުޞަތު ނުދޭ ގޮތަށް މިކަން އޮތީމަ އެ ނިޒާމާ މެދު ސުވާލު އުފެދޭނެ.
ނިޒާމުގެ ނިޔަތާ މެދު ސުވާލު އުފެދޭ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު މިއީ އެއް ކަމެއް އެގޮތަށް ފާހަގަކޮށްލަން މި ބޭނުންވާ.
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންގެ ސަމާލުކަމަށް ގެނެސް އަޅުގަނޑުގެ އެދުމަކީ މި ކަހަލަ ކަންކަމަށް ބަދަލުތަކެއް އަތު ވެދާނެ
ގޮތަކަށް ވިސްނުންފުޅު ގެންގުޅުއްވިދާނެތޯ އަދި ކިހިނެއްތޯ ވިސްނުންފުޅު ހުރީ؟ އޭގެ އިތުރު ކަމެއް އަޅުގަނޑު
އަނެއްކާ ވެސް މި ޕްރޮސްޕެކްޓިވް މި އަންނަނީ ހަމަ ދިފާޢީ ވަކީލެއްގެ ގޮތުން އިނގޭތޯ. ދެން އޭގައި އަޅުގަނޑު
ދަންނަވަން މި އޮތް ވާހަކައަކީ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ވެސް ހަމަ އާ ވާހަކައަކަށް
ނުވާނެ. އިއްޒަތްތެރި މި ވަގުތު ކޮމިޓީގައި އެ ތިބޭ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނެއް ނޫން. އެކަމަކު ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި
7

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ މެންބަރުންނަށް ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ތާރީޚުގައި ފެނިއްޖެ ދެއްތޯ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ދަމާ ކޫއްތާފައި ނެރެފައި ހުރިތަން ވެސް. އެ ބޭފުޅުން ހައްޔަރުކޮށްފައި އެބަހުރި.
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ މެންބަރުންގެ ގޮތުގައި ތިއްބަވަނިކޮށް ހައްޔަރުކޮށްފައި އެބަތިބި. އެގޮތުން ބަލާއިރު ފުލުހުން،
ފުލުހުންގެ ތެރޭގައި ވެސް ވަކީލުން ތިއްބަވާނެ. ފުލުހުންނަށް އެބައޮތް ގާނޫނީ ވާޖިބުތަކާއި މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާ.
ފުލުހުންނަށް އޮންނާނެ އަސާސީ ޙައްޤުތައް ހިމާޔަތްކޮށް ރައްކާތެރިކޮށްދިނުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު. އެހެންނަމަވެސް، އެ
ބޭފުޅުންނަށް އާންމުކޮށް ފެންނަ މަންޒަރަކީ އެ ބޭފުޅުންނަށް އެ އަންނަ އަމުރަކާ އެއްގޮތަށް މަޖިލީސް މެންބަރެއް
ނޫން ކޮންމެ މީހެއް ވެސް ހައްޔަރުކޮށްފައި ހަމަ ގެންދަނީ ނުވަތަ ބަންދުކުރަން. ހަމަ އެގޮތަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ
ޖެނެރަލް ވެސް. އެއީ މިނިވަން މުސްތަގިއްލު ހަމަ ބޭފުޅެއް ޤާނޫނުއަސާސީން ކަނޑައަޅާފައި އޮތް. އެހެންނަމަވެސް،
އެބަފެނޭ އާ ކަމެއް ނޫން އަޅުގަނޑުމެންނަށް. ހަމަ ތާރީޚުން ފެންނަން އެބަހުރި ސިޔާސީ ނަޒަރަކުން ސިޔާސީ
ޕްރޮސިކިއުޝަން ޕޮލިޓިކަލީ މޯޓިވޭޓަޑް ޕްރޮސިކިއުޝަންތަކެއް. އެއްވެސް ކަހަލަ ގާނޫނީ އަސާސެއްނެތި އެބަހުރި
މިކަހަލަ ކަންކަން ހިނގާފަ. އޭގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލަކީ ޙަޤީޤަތުގައި ދަޢުވާކުރުމަށް ހުންނެވި ހަމަ އިސްފަރާތް
އެކަންޏެއް ނޫން. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލަށް ޤާނޫނުއަސާސީން ވެސް މަތިކޮށްފައި އެބައޮތް އަސާސީ ޙައްޤުތައް
ރައްކާތެރިކޮށް ދެމެހެއްޓުމަށް. އެ މަސްއޫލިއްޔަތު ވަކި ނޯވެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ މި ފަހުން އެ ވަގުތު އޮތިއްޔާ
ކުރައްވަންވީ ކަމެކޭ. އެއީ ހަމަ އެއްހަމައެއްގެ މަތީން ކުރައްވަންޖެހި ވަޑައިގަންނަވާނެ ކަމެއް. އެހެންނަމަވެސް، އެ
މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރައްވާތަން ފެނިފައެއް ނެތް. އެކަމަށް އެކައުންޓަބަލް ކުރުވާފައި އޮތް ތަނެއް ވެސް ފެނިފައެއް
ނެތް. އެހެންވީމާ، ދެން މި އަންނަނީ ޝަރީޢަތްކުރުމަށް. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަނެއްކާ ވެސް ހަމަ ތާރީޚުން ފެނިފައި
އެބަހުރި ދެއްތޯ އެގޮތަށް ސިޔާސީ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ވެސް ޝަރީޢަތް ހިންގައި ޙުކުމްކޮށް، ބޭއިންސާފުން
ޝަރީޢަތް ހިންގާފައި ބޭއިންސާފުން ޙުކުމްކޮށް މި މައްސަލަތައް ނިންމާފައި އެބަހުރި. ހަމަ އެގޮތުގެ މަތީން އެ
ކަންތައްތައް ރަނގަޅުކުރަން އޭގެފަހުން އަނެއްކާ ވެސް މަސައްކަތްކުރެވިފައި އެބަހުރި. އެއަށް ހަމަ އަޅުގަނޑު
ތަޢުރީފުކުރަން. އެހެންނަމަވެސް، މި ހިނގާފައި މިހިރަ ކަންތައްތަކަށް ބަލާއިރު އަޅުގަނޑު ދަންނަވަން މި އުޅޭ
ވާހަކައަކީ އެބައުޅޭ ނޫންތޯއޭ ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި މީގައި މައްސަލަތަކެއް އެކަން މިހެން ހިނގަން ދިމާވާ. އެއަށް
އަޅުގަނޑުމެން ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނަށް، ޖިނާޢީ އިޖުރާތާ ގުޅޭ ގާނޫނުތަކާއި މި ގާނޫނުތަކަށް ނިޒާމީ ގޮތެއްގައި
ގެންނަ ބަދަލެއްގެ ތެރެއިން ނޫނިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަކަށް ހިމާޔަތެއް ނެތް. އަދި ހިމާޔަތުގެ
ވާހަކަދައްކާއިރު އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވިހެން ސިޔާސީ އިސްފަރާތްތަކާއި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރުން، މި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ މެންބަރުންނަކީ ޤާނޫނުއަސާސީން ވެސް ޚާއްޞަ ރައްކާތެރިކަމެއް
8

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ލިބިދެއްވާފައި ތިއްބެވި ބޭފުޅުން. ފަނޑިޔާރުންނަކީ ވެސް އެގޮތަށް. އެހެންނަމަވެސް، ފަނޑިޔާރުން ވެސް އެބަތިބި
ހައްޔަރުކޮށްފައި އެ ބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް މި ޝަރީޢަތް ހިންގާފައި އެބަހުރި. އެހެންވީމާ، އެ ޤާނޫނުއަސާސީންނާއި
ގާނޫނުން އެ ޚާއްޞަ ރައްކާތެރިކަން ލިބިދީފައި ހުރި ފަރާތްތަކަށް މިހާވަރު ކުރަންޏާ އަޅުގަނޑުގެ ސުވާލަކީ މި
ހުރިހާ މީޑިޔާ އެޓެންޝަނެއްނެތި، އާންމުންގެ ސަމާލުކަންނެތި ރަށެއްގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ އެންމެ ދުރު އެއް
ހިސާބެއްގައި އެއްވެސް ހަމަ ބައެއްގެ ސަމާލުކަމެއްނެތި ހުރި އާންމު ފަރުދަކަށް، މަސްވެރިއަކަށް ކިހިނެއްތޯއޭ ވާނީ
އޭނައަށް ހަދައިލާ ގޮތުން. ކޮބައިތޯއޭ އެ މީހަކަށް އޮންނާނެ އުއްމީދަކީ؟ މިވަރު ބޮޑެތި ބޭބޭފުޅުންނާއި ފަރާތްތަކަށް
މިކަހަލަ ކަންކަން ހިނގާ ކަމަށް ވަންޏާ ތިމަންނައާ މެދު އަދި ކަންކުރާއިރު ކޮންކަހަލަ ރައްކާތެރިކަމެއްހޭ ލިބޭނީ؟
އެހެންވީމާ، އެއީ މި ދަންވަން އުޅޭ ވާހަކައަކީ. އަޅުގަނޑު އެދެނީ މި ނިޒާމާމެދު ވިސްނުންފުޅު ގެންގުޅުއްވަން މި
ކަހަލަ ނަޒަރަކުން. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންގެ ވެސް ދެއްތޯ، އެންމެންގެ ވެސް ހިމާޔަތުގައި ހަމަ ކުރެއްވޭނެ
ކަމަކަށްވާތީވެ އަޅުގަނޑު މި ފުރުޞަތު ތި ބޭފުޅުންގެ ކުރިފުޅުމައްޗަށް އާދެވުނު ފުރުޞަތުގައި އަޅުގަނޑު މި
އިލްތިމާސް ދަންނަވަން ބޭނުން. ދެން އޭގެ ތެރެއިން އަދި ހަމަ ކޮންސިޑަރކޮށްލަދެއްވަން އަޅުގަނޑު އެދޭ އެއްކަމަކީ
މިހާރު ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމު މި ތަރުތީބުވެފައި އޮންނަ ގޮތުން މުޅި ދައުލަތް މި އޮތީ އެތުރިފައި ދަޢުވާލިބޭ މީހާއާ
ދެކޮޅަށް. އެ ދަޢުވާލިބޭ، އެ ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހާ އޭނާއާ ދެކޮޅަށް މި އޮތީ މުޅި ދައުލަތް، ފުލުހުން ދެން
އަޅުގަނޑުމެން ތަންފީޒުކުރާ އެހެން އިދާރާއެއް ވިޔަސް ފުލުހުންނާ އެ ހުރި ކޮންމެ އިދާރާއެއް ވިޔަސް ފުލުހުންނާއި
ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލާއި ދެން އެއް ނަޒަރަކުން ބަލަންޏާ ފަނޑިޔާރުގެ ވެސް. އެއީ ހަމަ ކަންހިނގާފައި އޮތް ގޮތަށް
ބަލާފައި އަޅުގަނޑު މިހެން މި ދަންނަވަނީ. އެއްވެސް އިދާރާއަކަށް، އެއްވެސް މުއައްސަސާ އަކަށް ކުޑައިމީސް ބަހެއް
ދަންނަވާކަށް ނޫން. އެހެންނަމަވެސް، ކަމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ މިއީ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު ހަމަ ބައެއްފަހަރު އަޅުގަނޑުގެ
އަމިއްލަ ނަޒަރުން ހަމަ މި ދަންނަވަނީ ބައެއްފަހަރު ހީވާ ކަހަލަ ދައުލަތުގެ ޓީމާއި ދައުލަތުގެ ޓީމު ތެރޭ މި އޮންނަނީ
ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާއާއި ދަޢުވާކުރާ އިދާރާ އަދި ފަނޑިޔާރުގެއާ އެއްކޮށް މިތިބީ އެއްކޮޅުގައޭ. އަނެއްކޮޅުގައި
އަޅުގަނޑާއި އަޅުގަނޑުގެ އަޚު، މުވައްކިލު. އަޅުގަނޑުގެ މުވައްކިލަށް އެންމެ އަނިޔާ ލިބެން މި އަންނަނީ އިނގޭތީ.
އެކަމަކު މި މުޅި ނިޒާމު މިހެން އެތުރިފައި އޮންނައިރު އެ ޕަވަރ އިންބެލެންސެއް ރަނގަޅުކުރުމަށް ކުރެވިދާނެ
ކަންތައްތަކެއް އެބަހުރި. މީގެ ތެރެއިން އެއްކަމެއް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ މިހާރު ހަމަ ވަރަށް ބޮޑު
އަހައްމިއްޔަތުކަމެއް އެބަދެވޭ ފޮރެންސިކް އެވިޑެންސަށް. އެ ފޮރެންސިކް އެވިޑެންސް ޗެލެންޖުކުރަން ދިފާޢީ ވަކީލުން
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނެތް އޭގެ ގާބިލުކަމެއް، އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނެތް އެ ރިސޯސްއެއް ލިބޭކަށް. އެކަމަކު
ޕްރޮސިކިއުޝަނަށް އޮވޭ އެ އެކްސްޕަޓީސްއާއި އެއާ އެކްސެސްކުރަން. އެހެންވީމާ، މިހާރު އަޅުގަނޑު އެދެން ނަޒަރު
9

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ގެންގުޅުއްވަން މިގޮތަށް މީގައި އެބަޖެހެއޭ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ވެސް އެ ރިސޯސް އެކްސެސްކުރެވޭނެ ކޮންމެވެސް ގޮތެއް
ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް އެ މީހަކަށް އެ މީހެއްގެ ދިފާޢު ބިނާކުރުމަށް މި ކަހަލަ ރިސޯސް އެކްސެސްކުރަން މިއަށްވުރެ
ރަނގަޅު ގޮތެއް ހެދެން އެބަޖެހެއޭ. އެއީ އަދި ކޮންމެ ގޮތެއް ވިޔަސް. ކޮންމެވެސް ގޮތަކުން ދައުލަތުން ފަންޑުކޮށްގެން
ނަމަވެސް ކޮންމެވެސް ކަހަލަ އިންޑިޕެންޑެންޓު ފޮރެންސިކް ސަރވިސްއެއް ހަދަންޖެހުނު ކަމުގައި ވިޔަސް މިކަހަލަ
ކަންކަން. އަޅުގަނޑު އެދެނީ މިކަހަލަ ކަންކަމުގެ ވިސްނުންފުޅު އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ގެންގުޅުއްވަން. އޭރުން
މިދެންނެވިހެން ނިޒާމީ ގޮތެއްގައި ރަނގަޅުކުރަން ހުރި ކަންތައްތައް. މި ބޭނުން މިވަނީ ހަމައެކަނި އެއްކަމެއް
ދެކަމެއް ގާނޫނުގައި އެއް މާއްދާއެއް ދެ މާއްދާއަށް ބަދަލު.. މި ބޭނުންވަނީ ފިކުރުގެ ބަދަލެއް ވިސްނުމުގެ ބަދަލެއް.
ޕެރަޑައިމް ޝިފްޓެކޭ އެކިޔާ އެއްޗެއް. ދެން މުޅި ހަމަ ނިޒާމީ ގޮތަކަށް ބައެއް ކަންކަން ބަދަލުވުން ވަރަށް މުހިންމު.
އެހެންނޫނިއްޔާ ތިޔަ ކުރައްވާ މަސައްކަތެއް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން މި ކުރާ މަސައްކަތުގައި ވެސް ދާއިމީ ނަތީޖާއެއް
ނާންނާނެ. ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ ދެއްވި ފުރުޞަތަށް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އުސްތާޛު އަޙްމަދު ޝިފާޢުއަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް މެންބަރު އަޙްމަދު ޝިފާޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. އެންމެ ފުރަތަމަ ހަމަ މި ފުރުޞަތު ލިބުނީތީވެ ހަމަ
އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު އަދި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ހަމަ ޝުކުރު ދަންނަވަން. ދެން ވަރަށް މުހިންމު ބިލެއް.
ވަރަށް މުހިންމު ކަންތައްތަކެއް މި ހުށަހެޅިގެން މި ދަނީ. ދެން އަޅުގަނޑުގެ އަޚު ޝަމީލު ވެސް ފާހަގަކޮށްލެއްވި
ފަދައިން މި ބިލަކީ އަޅުގަނޑުމެން މިހެން ތިބެ ކޮމެންޓުކޮށްލުމަށްވުރެ ލިޔުމުން މީގެ ތަފުސީލުކޮށް ކޮމެންޓުކުރަން
ފުރުޞަތު ދެއްވައިފި ކަމުގައި ވަނީނަމަ އެކަން ކުރުން ވަރަށް މުހިންމު ބިލެއް. ދެން އޭގެ ދެން އަޅުގަނޑަށް މި
ފާހަގަވާ ދެން އަޅުގަނޑު ހަމަ މި ފުރުޞަތުގައި ހަމަ ތާއީދުކުރަން އަޅުގަނޑުގެ އަޚު ޝަމީލު މި ދެއްކެވި
ވާހަކަފުޅާއި އަދި ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ ބާގެ އާންމު މެންބަރުންގެ ގޮތުގައި ވަޑައިގެން ހަމަ އުސްތާޛު ހަމްޒާ
އަދި އުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދު ދެއްކެވި ވާހަކަފުޅަށް ވެސް. ދެން ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރޭގައި ހަމަ މައިގަނޑު
ކަންބޮޑުވުންތައް ޚުލާސާ ގޮތެއްގައި ފާހަގަކޮށްދެއްވި ހަމަ އެ ފުރުޞަތުގައި. ދެން މި ގާނޫނަށް ބަލައިލާއިރުގައި ހަމަ
މި ގާނޫނުގައި ޖުމުލަކޮށް މި އެކުލެވެނީ އަސާސީ ޙައްޤެއް ހަނިކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން އެފަދަ ގޮތަކަށް ބައެއް މާއްދާތައް
10

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އާންމުކޮށް މި ޒާތީ ދިރިއުޅުމުގެ ޙައްޤާއި މި ބާވަތުގެ ޙައްޤުތައް މީގެ ތެރޭގައި އެކުލެވޭ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން މި
ލިޔުމުން މި ފުރުޞަތަށް އެދޭ އެއްކަމެއް އެއީ އެބައޮތް އާންމުކޮށް ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހިމެނޭ އަސާސީ ޙައްޤެއް
ހިފެހެއްޓޭ ކަމުގައި ވަނީނަމަ ނުވަތަ ހަނިކުރެވޭ ކަމުގައި ވަނީނަމަ އެ ހަނިކުރެވެނީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޑިމޮކްރެޓިކް
ޤައުމުތަކުގައި މި ހަނިކުރެވޭ މިންވަރަށްތޯ އެކަން ކަށަވަރުކުރުމަށް ޓަކައި. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން ޖެހޭ މީގެ
ތެރޭގައި އިތުރު ސްޓަޑީއެއް މީގެ ތެރޭގައި ހަދަން. އެއީ މާއްދާތައް އެކުލެވިފައި މި އޮތީ އެ ޤައުމުތަކުގައި
ޢަމަލުކުރެވޭ ބީދައިން އެ މިންވަރަށް ހަނިކުރެވިފައިތޯ. އެހެންވީމާ، އެ ކަންކަން ވެސް ހަމަ މީގެ ތެރޭގައި
ކަށަވަރުކުރެވިގެން މެނުވީ މީގައި ފުރިހަމަ ކޮމެންޓެއް ދެވޭނެ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑަށް ވެސް ގަބޫލުނުކުރެވޭ.
އެހެންކަމުން އެ ފުރުޞަތުގައި ހަމަ އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ ގިނަ ވާހަކައެއް ތަކުރާރުކުރުމެއްނެތި އަޅުގަނޑު
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވޭ ހަމަ އިތުރަށް މި ފުރުޞަތު ލިބިއްޖެ ކަމުގައި ވަނީނަމަ މީގައި ހަމަ ރަނގަޅު ކޮމެންޓުތަކެއް
ލިބިގެންދާނެކަން. ދެން ހަމަ ޖުމުލަކޮށް ހަމަ ޝަމީލު ވެސް ފާހަގަކޮށްލި ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެން ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ
ވަރަށް ބައިވަރު ކަންބޮޑުވުންތައް ހަމަ އުސްތާޛު މައުމޫނު ޙަމީދު ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ފަދައިން ވަރަށް ބައިވަރު
ކަންބޮޑުވުންތައް މި ނިޒާމުގެ ތެރެއިން އޮވޭ. އެ ކަންބޮޑުވުންތަކާއި މި ކަންކަން ހިއްސާކުރެވޭނެ ޕްލެޓްފޯމެއް
އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވޭ މި ކަންކަމަށް ނިޒާމީ ޙައްލުތަކެއް ގެނައުމަށް ޓަކައި. އެހެންކަމުން އެކަން ހަމަ އެ
ފުރުޞަތު ފަހިވެގެންދިއުމަކީ ވެސް ވަރަށް މުހިންމު ކަމެއް ކަމުގައި އަޅުގަނޑު ދެކެން. އެހެންވީމާ، ދެއްވި
ފުރުޞަތަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑު ހަމަ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ކުރިން އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން
ބޭނުން މީގައި ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި ބާ ކައުންސިލުން ފާހަގަކުރެއްވި އެއްކަމަކަށް ފުރުޞަތު ދެއްވުމަށް. އަޅުގަނޑުމެން
ކޮމިޓީން މި ބިލު ލިބުމާ އެކީގައި، އާންމު އުސޫލުން ކޮމިޓީއަށް ދިރާސާކުރަން ލިބުމާ އެކީ އަޅުގަނޑުމެން ވާނެ 25
ޖުލައި 2024 ގައި އާންމުންގެ ކޮމެންޓަށް ހުޅުވައިލާފަ. އޭގެ އިތުރަށް ބާ ކައުންސިލު ވެސް ހިމެނޭ ގޮތަށް
އަޅުގަނޑުމެން ވާނެ ކޮމެންޓަށް ފޮނުވާފައި މުއްދަތެއް ދިނުމަށްފަހު އަދި އެކްސްޓެންޑުކުރަން އެދިގެން އަޅުގަނޑުމެން
އެކްސްޓެންޑުކޮށްދެވުނު ހަނދާން ވެސް އަޅުގަނޑު ވޭ. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ބާ ކައުންސިލުން
ލިޔުމުން އެއްވެސް ކޮމެންޓެއް ލިބިފައެއްނުވޭ. ދެން އާންމުކޮށް ބައެއް ފަރާތްތަކުން އާންމުންގެ ކޮމެންޓަށް
ހުޅުވައިލުމުން ކޮމެންޓު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބިފަ. މި ބިލަކަށް ލިބިފައެއް ނެތް. އަޅުގަނޑުމެން 3 ބިލެއްގެ ވާހަކަ
11

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
މި ދެންނެވީ. ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމާއި ޚާއްޞަކޮށް ސައިބަރ ކްރައިމާ ގުޅޭގޮތުން މި ގެނެވޭ ބަދަލުތަކުގައި
ޤާނޫނުލްޢުގޫބާތާއީ ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނާއި ގާނޫނީ އެހީތެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ ގާނޫނަށް މި ހުށަހެޅިފައި ހުރި
އިޞްލާޙުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން. ދެން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ކޮމިޓީގެ ވިސްނުމަކަށް ވީ މީގައި ދިފާޢީ ވަކީލުން ވެސް ބާ
ކައުންސިލުގެ ވެސް ހަމަ ޚިޔާލު ހޯދުމަށްފަހު މި އިޞްލާޙުތައް ގެނައުން. އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން އެ ފުރުޞަތު
ހުޅުވައިލާފައި އަދި ބާ ކައުންސިލުގައި ލިޔުމުން އެ ކޮމެންޓުތައް ހުރި ކަމަށް ވާނަމަ ހިއްސާކޮށްދިނުމަށް
އަޅުގަނޑުމެން އެދިފައި އެހެންނަމަވެސް، އެއްވެސް ކޮމެންޓެއް ނުލިބުނު ނަމަވެސް ބިލު އަޅުގަނޑުމެން ފައިނަލް
މަރުޙަލާއަށް ދާއިރު ސްޓޭކްހޯލްޑަރސްއާ އެކީގައި މި މަޝްވަރާކުރެވޭއިރު ބާ ކައުންސިލާއި އަދި ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް
ވެސް އެ ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ވިސްނުން ކޮމިޓީގެ މެންބަރުންގެ ހުރުމާ އެކީ އެގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން އެ ފުރުޞަތު މި
ދިނީ. ދެން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި މި ބިލުގައި އުސްތާޛު މައުމޫނު ޙަމީދު އެ ފާހަގަކުރި ގޮތަށް ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ
ނިޒާމަށް ގެންނަންޖެހޭ ބައިވަރު ބަދަލުތަކެއް ހުރިނަމަވެސް ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި މިހާރުން މިހާރަށް ވެސް
އެޓެންޑުކުރަންޖެހޭ މުހިންމު ކަމެއް އޮތުމާ އެކީގައި 3 ބިލެއް އެކުއެކީގައި މިއައި ސައިބަރ ކްރައިމާ ގުޅޭ ގޮތުން
އެކަމަށް ޓެކްލްކުރުމަށް ޓަކައި ގެނެވިފައި ހުރި އިޞްލާޙުތަކެއް މި ހުރީ މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި. އޭގެ އިތުރަށް ދެން
މި އުޅެނީ އެ ގާނޫނީ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ޕޯސްޓް ކޮންވިކްޝަން ބެއިލް މައިގަނޑު
ގޮތެއްގައި އެ ފުރުޞަތު ޤާނޫނުއަސާސީން ލިބިދިނަސް ގާނޫނުގައި ސްޕެސިފިކްކޮށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ސުޕްރީމް
ކޯޓުގެ ޙުކުމްތަކުގައި ވެސް އެއީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގާނޫނީ ނިޒާމު ދަންނަ ކަމަކަށް ނުވެގެން މި ކަފާލާތު ދެވޭ ހާލަތެއް
ނެތުމުން އެއަށް ޤާނޫނުއަސާސީގައި ލިބިދޭ އަސާސީ ޙައްޤަކަށްވާތީ އެ ޗޭންޖު މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ފާހަގަކުރެވިފައި
މި އޮތީ. އޭގެ އިތުރަށް ވެސް އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރަން ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމަށް ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުތަކެއް
އެބަހުރިމެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކީގައި ޖިނާޢީ އިޖުރާތު ގާނޫނަށް ވެސް ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުތަކެއް އެބަހުރި. އެއާ ގުޅޭ
ދިރާސާތައް ކޮށް އެ ބަދަލުތައް ގެނައުމަށް ޓަކައި މަސައްކަތްކުރަމުން އެބަދޭ. ބާ ކައުންސިލަކީ އޭގެ މުހިންމު
ދައުރެއް އަދާކުރެވޭނެ މުއައްސަސާއެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ. ހަމަ އެއާއެކީ އަބަދު ވެސް އެ ފުރުޞަތު
ހުޅުވި ބަންޑާރަނައިބާ މަޝްވަރާކުރެވި އެ ޑްރާފްޓު ހަދައި އެ ހިއްސާކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮންނާނެ. އަޅުގަނޑުމެން
ކޮމިޓީން ހަމަ ޔަގީނުން ވެސް އެގޮތަށް އެ ހުށަހެޅޭ ހުށަހެޅުންތައް ބަލައިގަނެ މަޖިލީހުގެ ތެރެއިން އެއަށް
ގެންނަންޖެހޭ، ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ކުރާނެކަމުގެ ޔަގީންކަން ދެން. ދެން އަޅުގަނޑުމެން އެކި މުއައްސަސާތަކަށް
އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީއާ ގުޅުންހުރި ދާއިރާތަކާ އިންޓްރޮޑަކްޓަރީ މީޓިންގއެއް ގޮތުގައި މީޓިންގތަކެއް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަގުތު ހުރި ގޮތުން ގެންގޮސްފައެއް ނުވާނެ. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެން މިގޮތަށް އެކި
12

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ބިލުތަކާއި އެކި ކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ބާއްވާ ބައްދަލުވުންތަކުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ އެ މުއައްސަސާތަކާ ބައްދަލުވެ އެ
ވާހަކަތައް ކުރިއަށްގެންދިފައިވަނީ. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުމުގައި އެބަހުރި ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ
ކޮމިޓީގެ މެންޑޭޓުގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ މުއައްސަސާތަކާ އިންޓްރޮޑަކްޓަރީ މީޓިންގ އެގޮތުގެ މަތީން ގެންދިއުން.
އެގޮތުން ބާ ކައުންސިލާ އެކީ ވެސް ހަމަ އެ މީޓީންގ އަޅުގަނޑުމެން ކުރިއަށްގެންދާނެ ވާހަކަ ވެސް ދަންނަވައިލަން.
އަޅުގަނޑު ފްލޯރ ހުޅުވައިލާނަން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ފުރުޞަތު. އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ ފުރުޞަތުއަރުވާނަން
ކެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރަށް.
ކެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. އަދި ވަރަށް ބޮޑަށް މަރުޙަބާ ގާނޫނީ ވަކީލުން. އަޅުގަނޑު ހަމަ މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވި ބައެއް ކަންކަން އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު ދެންމެ ފާހަގަކުރި. ދެން އަޅުގަނޑު ދެން އަސްލު
އުސްތާޛު މައުމޫނު ޙަމީދު ފާހަގަކުރެއްވި ކަންކަމުގައި ދެން މުގައްރިރު ކަންނޭނގެ އެއަށް މައިގަނޑު ޖަވާބެއް
ދެވޭނީ. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި މި ކޮމިޓީގެ ވަރަށް ބޮޑު ވިސްނުމެއް އަދި މި ކޮމިޓީން މިހާތަނަށް
ހިނގަމުން އައިއްސަ ހުރި ގޮތަށް ބަލާއިރުގައި އަޅުގަނޑަކީ ކޮމިޓީގެ މައިނޯރިޓީ ޕާޓީ ރެޕްރެޒެންޓުކުރާ މެންބަރެއް
ކަމުގައި ވިޔަސް ވެސް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ ކޮމިޓީގެ ވިސްނުން ހުރީ ޖިނާޢީ އިޖުރާތަށް އަދި މަދަނީ
އިޖުރާތަށް ހަމަ ރަނގަޅު ޙައްލެއް ގެނައުން. އިންޞާފަކީ އެންމެންނަށް ހަމަހަމަ އެއްޗެއް ގޮތުގައި ވަކި މީހާއަށް
ބިނާކޮށް ދެވޭ އެއްޗެއް ނޫން ގޮތަށް މި މަސައްކަތްކުރުންހެން އަޅުގަނޑަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ ކޮމިޓީގެ
ވިސްނުމުގައި ހުރީ. އެގޮތުން އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ 25 ޖުލައިގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލުތަކަށް ޚިޔާލު ހޯދަން
ހުޅުވައިލީ 8 އޮގަސްޓާ ހަމައަށް. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮމެންޓު ލިބިފައި މިހިރީ ސުޕްރީމް ކޯޓު، ހައިކޯޓު އަދި ހޯމް
މިނިސްޓްރީގެ އިތުރުން ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަން އޮފް ދަ މޯލްޑިވްސްއިން. އަދި އަޅުގަނޑުމެން މިތަނަށް ބައެއް
މިނިވަން މުއައްސަސާތަކާއި ސަރުކާރުގެ އިދާރާތައް ހާޒިރުކޮށް އެ ފަރާތްތައް އެކުއެކީގައި މަސައްކަތްކޮށްގެން މި
ބިލުތަކަށް ކޮމެންޓުތަކެއް ހޯދަން ވެސް މަސައްކަތްކޮށްފިން. އެހެންނަމަވެސް، އެ ކޮމެންޓުތަކެއް ވެސް
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށެއް އޭރުގައި އެ މަޝްވަރާކުރެވުނު ގޮތަކަށެއް ނުއެއް ލިބޭ. ބިލެއް މަޖިލީހަށް މި އަންނަނީ
ސަރުކާރުގެ ކަމާ ބެހޭ މިނިސްޓްރީތަކުގައި މަޝްވަރާތަކެއް ކުރެވި އަދި އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުން އެ ބިލަށް ވަރަށް
ބޮޑަށް ބަލައި އެއަށް ކަންތައްތަކެއް ރަނގަޅުކުރުމަށްފަހުގައި ފޮނުވެނީ. ފޮނުވުމަށްފަހުގައި ވެސް އަދިވެސް އިތުރަށް
ރަނގަޅުކުރުމަށް ޓަކައި ކޮމިޓީއަށް ފޮނުވިގެން އިތުރަށް ބަދަލުތަކެއް ގެނެވޭތޯ އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަސައްކަތް މި
13

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ކުރެވެނީ. އެހެންވީމާ، ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި އަޅުގަނޑަށް ދެން މަޢުލޫމާތު ލިބިފައި އޮތް ގޮތުން އަދި ކުރިން މި
ކޮމިޓީގައި ހިނގާދިޔަ ހާދިސާއަކަށް ބަލާއިރުގައި މަޖިލީހަށް ހުށަހެޅުނު އިޞްލާޙުތައް ކޮމިޓީ މަރުޙަލާގައި ވެސް
މަޝްވަރާކުރެވި އެއަށް ބަދަލުތައް ގެނެވެނީ. ހުށަނޭޅޭ އިޞްލާޙުތަކަކަށެއް ބަދަލުތަކެއް އެ ކޮމިޓީ މަރުޙަލާގައި
ނުއެއްގެނެވޭ. އެއީ އަދި މަޖިލީހުގައި ޢަމަލުކުރަމުން އަންނަ ގޮތް ކަމަށް އަޅުގަނޑަށް މަޢުލޫމާތު ލިބިފައިވަނީ.
އެހެންވީމާ، މިހާރު މިހިރަ ބިލު ހުށަހެޅިފައި ހުރި އިޞްލާޙުތަކަށް ރަނގަޅު ބަދަލުތަކެއް ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން
އަދި ވަކީލުންގެ ފަރާތުން ލިބިއްޖެ ކަމުގައި ވާނަމަ އިތުރަށް މި ބިލުތައް ފުރިހަމަކުރަން ފަސޭހަވެގެން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފަސޭހަވެގެންދާނެ. އެކަން ހަމަ އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ މަގުސަދަކީ
އެއީ. އެކަމުގައި ހަމަ ބުނެލަންވެގެން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ހުރާ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޑރ.އަނާރާ ނަޢީމަށް.
ހުރާ ދާއިރާގެ މެންބަރު އަނާރާ ނަޢީމް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ ބާ ކައުންސިލުގެ އެންމެހައި މެންބަރުން. އަދި ކުރީގެ ރައީސް އަލްއުސްތާޛު
މައުމޫން ޙަމީދު. އާދެ! އަޅުގަނޑު އަސްލު ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ އަސްލު ތި ބޭފުޅުންގެ ޚިޔާލާއި މަޝްވަރާ
ވަރަށް ބޮޑަށް ބޭނުންވޭ ޙަޤީޤަތުގައި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ ވެސް މަގުސަދަކީ އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ސަރުކާރުގެ
ވެސް މަގުސަދަކީ ޢަދުލުއިންޞާފަށް ވަރަށް ރަނގަޅު ބަދަލުތަކެއް ގެނައުން. އެހެންވީމާ، ތި ބޭފުޅުންގެ ހަމަ ލަފައާއި
މަޝްވަރާއަށް އަބަދު ވެސް ހަމަ ހުޅުވާލެވިފައި އޮންނަ ކޮމިޓީއެއް މިއީ އިނގޭތޯ. ފަހުން ވެސް ހަމަ އެގޮތަށް
ޚިޔާލެއް ދެއްވަން ބޭނުންފުޅުވަންޏާ ހަމަ އެ ފުރުޞަތު އޮންނާނެ. ދެން މިއަދު ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ކަންކަން އެއީ
ހަމަ ވަރަށް ރަނގަޅު ނުކުތާތަކެއްކަން އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން. ދެން މިހާރު މި ހުށަހެޅިފައިވާ ބިލުތަކަށް ވެސް
އަޅުގަނޑު އެދެން ހަމަ ވީހާ ވެސް އަވަހަކަށް ލިޔުމުން ޖަވާބެއްދެއްވުން މިއަދު ވެސް ދެއްވެންޏާ. އެއީ މި ބިލުތަކަކީ
ސުންގަޑި ވެސް ކަނޑައެޅިފައިވާ ބިލުތަކެއް. އަޅުގަނޑަށް ލަފާކުރެވޭ ގޮތުގައި ދެތިން ދުވަސް މި އޮތީ ސުންގަޑި
ހަމަވާން އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑައަޅާފަ. އެހެންވީމާ، ވަރަށް މުހިންމު ވީހާ ވެސް އަވަހަކަށް ތި ބޭފުޅުންގެ ޚިޔާލު
ހުށަހެޅުއްވުން. ޝުކުރިއްޔާ.
14

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ފުވައްމުލަކު މެދު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޢަލީ ފަޒާދަށް.
ފުވައްމުލަކު މެދު ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަލީ ފަޒާދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. އަދި ހަމަ ކޮމިޓީއަށް ވަޑައިގެންދެއްވި ބޭފުޅުންނަށް ހަމަ މަރުޙަބާ
ދަންނަވަން. ދެން މި ޙަޤީޤަތުގައި ދެން އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރަން ބޭނުންވި ބައެއް ކަންތައްތައް މުގައްރިރުގެ
ވާހަކައިގައި ދެންމެ ފާހަގަކުރައްވައިފި އަޅުގަނޑުމެން އެ ކޮމެންޓަށް ހުޅުވައިލި ކަންތައްތަކުގައި. ދެން އެއަށް
އަޅުގަނޑު މާ ބޮޑަކަށް ދާކަށް ނެތިން. އެހެންނަމަވެސް، ހަމަ މީގައި އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ބޭނުންވަނީ މި ކުރާ
މަސައްކަތަކީ ރަނގަޅު މަސައްކަތެއްގެ ގޮތުގައި ނަތީޖާ ނެރެވޭ ކަހަލަ މަސައްކަތަކަށް ފޯކަސްކުރެވިގެން
މަސައްކަތްކުރުން. އެހެންކަމުން، ތި ބޭފުޅުންގެ ހުރިހާ ބޭފުޅުންގެ ވެސް ވާހަކައިގައި އިތުރު ފުރުޞަތެއްގެ ވާހަކަ
ނުވަތަ އެކަހަލަ ގޮތަކަށް އަޅުގަނޑަށް މި ފެނިގެން މި ދިޔައީ. އެހެންވީމާ، ގާތްގަނޑަކަށް ކިހާވަރެއްގެ ފުރުޞަތެއް
ލިބިގެންތޯ ތި ބޭފުޅުންނަށް މިހާރު މި ހުށަހަޅާފައި މި ހުރި އިޞްލާޙުތަކަށް ތި ބޭފުޅުން ބޭނުންވާ ކޮމެންޓުތައް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބޭނީ. އެހެންވީމާ، އެއީ އަޅުގަނޑު ސާފުކުރަން ބޭނުންވާ އެއް ކަންތައް. ދެން އަނެއް ކަމެއްގެ
ގޮތުގައި ހަމަ ޙަޤީޤަތުގައި ވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވިފައި މި އޮތީ ހަމަ އެ އުސްތާޛު
މައުމޫން ޙަމީދު އެ ވިދާޅުވި ގޮތަށް ހަމަ ކުށްވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް މުޅި ދައުލަތް އޮތް މަންޒަރު ފެންނަނީ. އަދި އޭގެ
އިތުރަށް މި ގާނޫނުގެ ތެރެއިން ލިބެން ހުންނަ ބައެއް ލުއިފަސޭހަތައް ވެސް ނުލިބި ހަމަ ޖަލުގައި. މިސާލަކަށް ހަތަރު
ލައްކައެއްހާ މީހުންގެ އާބާދީއެއްގައި ފަނަރަ ސަތޭކައެއްހާ ކުށްވެރިން ތިބުމަކީ އެއީ އަސްލު ބުއްދި ގަބޫލުކުރާ
ހަމައެއްނޫން. އެހެންނަމަވެސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުން ޙުކުމްކޮށްގެންނާއި ޙުކުމް ނުކޮށް ގާތްގަނޑަކަށް ފަނަރަ
ސަތޭކައަށްވުރެން ގިނަ ކުށްވެރިން އެބަތިވި. އެހެންވީމާ، އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ މުޖުތަމަޢަށް ބަލައިލާއިރު ރަނގަޅު
ރޭޝިއޯއެއް ކަމުގައި އަޅުގަނޑެއް ގަބޫލެއްނުކުރަން. އެހެންކަމުން، އަޅުގަނޑުމެން މި މުޖުތަމަޢު ރަނގަޅު
މުޖުތަމަޢަކަށް ހެދުމަށް ޓަކައި އަސްލު ކޮންމެ މީހަކީ ބަންދަށް ދާއިރު އެ މުއްދަތު ވާނުވާގައި ތިބެންޖެހޭ މީހެއް
ވެސް ނޫން. އަދި އޭގެ ފުރުޞަތުތަކެއް ވެސް ލިބެން އެބަޖެހޭ. އެހެންވީމާ، މި ކަންތައްތަކަށް މަގުފަހިކުރެވިގެން
ކަފާލާތުގެ ދަށުން ވެސް މީހުން ދޫކުރެވިގެން އަދި ސައިބަރ ކްރައިމްގެ ތެރޭގައި ރާއްޖޭގެ ހަމަ ވަރަށް އާދައިގެ
ނިކަމެތި ރައްޔިތުންނަށް މި ދިމާވާ ކަންތައްތައް، ގޮންޖެހުންތަކުން ނުވަތަ އެ މީހުންނަށް ދަތި ހާލަތްތަކާ ދިމާ އެބަވޭ
މަދުން ނަމަވެސް. އެހެންވީމާ، އެ ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ޓަކައި މަގުފަހިވާ ގޮތަށް މި ގާނޫނު ބައްޓަންކުރުން.
15

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ދެން ޖިނާޢީ އިޖުރާތުގެ ގާނޫނަކީ ވެސް ވަރަށް ދިގު މުއްދަތެއްގައި މި މަޖިލިސް ތެރޭގައި ވެސް ވަރަށް ގިނަ
އަހަރުތަކެއް ވުމަށްފަހު ވުޖޫދަށް އައި އެއްޗެއް. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެން މި އުޅެނީ އަދިވެސް ހަމަ މީގެ
އެންމެ ރަނގަޅު އެއްޗެއް ނުނެރެވިގެން. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ކޮމިޓީގެ މަސައްކަތްތަކުން މި ކޮމިޓީއާއި
ބާ ކައުންސިލާއި އަދި އެހެން ވެސް ގުޅެންޖެހޭ ފަރާތްތަކާ ގުޅިގެން މި މަސައްކަތްކުރެވޭނެ އަސްލު ތި ބޭފުޅުންގެ
ވެސް ވަރަށް ބޮޑު އެއްބާރުލުމާއި އެހީތެރިކަން ލިބިގެން. މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮމެންޓް މިހާރު ލިބިފައި އެ
އިނީ މުޅިން ދައުލަތުގެ މުއައްސަސާތަކުން. ޙަޤީޤަތުގައި ދިފާޢީ ވަކީލުންނަކީ މުޅިން ހަމަ އަމިއްލަ ބައެއް. އެ
މީހުންގެ މާ ބޮޑު އަޑެއް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނީވޭ. އެ ނީވި މި ދިޔައީ މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑުމެން މީނީ ކޮމެންޓަށް
ހުޅުވައިލާފަ. އެހެންނަމަވެސް، އެއްވެސް ފަރާތަކުން އޭތި ނުލިބޭ ކަމަށް ވަންޏާމުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ކަމަކަށް
ރިއާޔަތްނުކުރެވިދާތަން އަންނާނީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހަމަ ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ މިހާރު ހުށަހެޅިފައި މިހިރަ
އިޞްލާޙުތަކަށް ތި ބޭފުޅުންގެ ހަމަ ރަނގަޅު ކޮމެންޓުތަކެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބޭނީ ކިހާ މުއްދަތެއް ލިބިގެންތޯއޭ.
ދެން ކުރީގައި މިހާރު، ދެން ސާފުކޮށްލަން، ފަހު ސުވާލެއްގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑު ހަމަ ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ
އަޅުގަނޑުމެން މި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީން 5 ދުވަހެއްގެ މުއްދަތު ހުޅުވައިލާފައި ފުރުޞަތުދީފައި އިންއިރު އެއަށް ދެން
ތި ބޭފުޅުންނަށް ވެސް އަޅާނުލެވި އެ އޮތީ. އެ ކަންތައްތަކުގައި ހުރި ދަތިތަކަކީ ކޮބައިތޯ. މިހާރު ކޮމިޓީތަކުން
އާންމުކޮށް ހުރިހާ ބިލެއް ވެސް އެބަ ހުޅުވައިލާ އިނގޭތޯ. އެ ހުޅުވައިލާއިރު އެއަށް ރެސްޕޮންޑުނުކުރާ ކަމަށް
ވަންޏާމުން އަސްލު ކޮމިޓީން ވެސް ވަގުތު ދުއްވާލުމުގެ ގޮތުން ހުޅުވައިލުމަކީ ވެސް ބޭކާރު ކަމެއް.
އެހެންވެއްޖެއްޔާމުން އެވެސް އެބަޖެހޭ މީގެ ކޮންމެވެސް ކަހަލަ މައްސަލައެއް އެބައޮތްތޯ، ކިހިނެއްތޯ މިވަނީ އެ
ކަންތައްތައް ވެސް ހަމަ ސާފުކޮށްދިނުމަށް އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލަން.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު އުސްތާޛު ހަމްޒާއަށް ފުރުޞަތުއެރުމުގެ ކުރިން އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުން ކެންދޫ ދާއިރާގެ
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރު ދެންމެ ފާހަގަކުރެއްވީ އަޅުގަނޑުމެން ޖުމުލަގޮތެއްގައި މަޖިލީހުގެ ގަވާއިދު
ހަމަޖެހިފައި އޮންނަ ގޮތުން ބިލުގައި ހިމެނިފައިވާ މާއްދާ ފިޔަވައި އިތުރު މާއްދާއަކަށް އިޞްލާޙުގެނައުމާ ގުޅޭގޮތުން
އޭގައި ބިލުގައި ނުހިމެނޭތީ އެ ހާލަތުގައި އެކަން އެގޮތަށް ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް އެ ގަވާއިދުގައި އެގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައި
އޮންނާތީ. އެކަން ހަމަ އެ ފާހަގަކުރެއްވީ. ފަހަރެއްގައި އެ ބަޔާންކުރި ގޮތުން އޮޅުމެއް އަރާފާނެތީ އަޅުގަނޑު ހަމަ
އިތުރަށް ސާފުކޮށްދިނުމަށް އެކަން. އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އުސްތާޛު ހަމްޒާ ލަޠީފަށް.
16

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރު ހަމްޒާ ލަޠީފް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑު ފުވައްމުލަކު މެދު ދާއިރާގެ މެންބަރު ފާހަގަކުރެއްވި،
ނިންމާލައްވަމުން ފާހަގަކުރެއްވި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޖަމާޢަތެއްގެ ގޮތުގައި މިކަހަލަ މަސައްކަތެއް ކުރުމުގައި
އިޙުމާލުވެވޭތީ ކޮބައިތޯއޭ އޭގެ ޙައްލަކީ. އަޅުގަނޑު ހަމަ އެ ނުކުތާއަށް ވާހަކަދައްކާލަން ބޭނުންވަނީ. އެއްވެސް
ވަރަކަށް ދިފާޢުވުމުގެ ގޮތުންނެއް ނޫން. އަޅުގަނޑު ވެސް ބަލައިގަންނަން ތި ވިދާޅުވިހެން ޒަމާނުއްސުރެން ރައްޔިތުން
މަޖިލީހުން ބިލުތައް އާންމުކުރާއިރު ހަމަ ވަކީލުންގެ ފަރާތުން ނޫނީ ވަކީލުންގެ ޖަމާޢަތެއްގެ ފަރާތަކުންނެއް ކޮމެންޓް
އަންނަ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑަކަށް ވެސް ނުފެނޭ. ދެން ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތަކުން ދަންނަވާނަމަ އަޅުގަނޑަކީ ވަގުތު
ވިއްކައިގެން އުޅޭ މީހެއް. ވިޔަފާރިވެރިއެއް ވަގުތު ވިއްކައިގެން އުޅޭ ހަމަ އަގަށް. ދެން އަޅުގަނޑު ހިލޭ އެއްވެސް
ވަގުތެއް ދޭން ބަލާއިރު އެއީ އަޅުގަނޑުގެ މުވައްޒަފުންނަށާއި އަޅުގަނޑުގެ ވިޔަފާރިއަށް އަންނާނެ ހީނަރުކަމެއް. ހަމަ
ކޮންމެ މިސާލަކަށް މިވަގުތު ވެސް އަޅުގަނޑު ހިލޭ ތި ބޭފުޅުންނަށް މި އަރުވަނީ އަޅުގަނޑު އެކަން ކުރަން
ބޭނުންވާތީ އެހެން ފައިދާތަކެއް ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޮންނާނެ ކަމަށް ދެކިގެން. އެކަމަކު އެ ގެއްލޭ ލާރިއެއް
ދެއްތޯ. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި ޖަމާޢަތެއްގެ ގޮތުގައި ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތެއް ލިބި ބާ ކައުންސިލެއް
ރައްޔިތުން މަޖިލީހުން އެކުލަވައިލެއްވީ. އަދި އެތަނަށް ބަޖެޓެއް ވެސް ދެއްވާފައި އޮންނަނީ. އޮންނައިރު ފަހަރެއްގައި
ވެދާނެ ދެން އަޅުގަނޑު ހަމަ އާންމު މެންބަރެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން އަޅުގަނޑުގެ، އަޅުގަނޑު ވަރަށް އިތުބާރުކުރަން
އަޅުގަނޑުމެންގެ ޖަމާޢަތަށް އަދި އަޅުގަނޑުގެ ޖަމާޢަތް ހިންގުމަށް އަޅުގަނޑުމެން ވޯޓުދީގެން ހޮވާފައި ތިބި ބޭފުޅުން
އެ ތިއްބެވީ. އަޅުގަނޑަށް ޔަގީން އެ ބޭފުޅުން ދެން ވިސްނާވަޑައިގަންނަވާނެ ކަންނޭނގެ މީގެ ދާއިމީ ޙައްލެއް
ހޯއްދަވަން. މި ވިޔަފާރިކުރާ ވަކީލުންތަކެއްގެ ފަރާތުން މި މަސައްކަތް ހިލޭސާބަހަށް ކުރާނެ ކަމަށް އުއްމީދުކުރުމަކީ
އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އެހާ ދޮށީ ވިސްނުމެއް ނޫން. ދެން އޭގައި ހެދިދާނެ ގޮތެއް އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރާ ގޮތުން ބާ
ކައުންސިލަށް އެބައޮތް ސްޓޭންޑިންގ ކޮމިޓީތައް އެކުލަވައިލުމުގެ ބާރެއް. އަޅުގަނޑަށް ފެނުނު ކަނޑާ ބެހޭ
ބައިނަލްއަގުވާމީ ގާނޫނު ދިރާސާކުރައްވަން ވެސް ފެއްޓެވި މަންޒަރު ސްޓޭންޑިގ، ރިސަރޗް ސްޓޭންޑިންގ
ކޮމިޓީއަކުން. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ވަރަށް ގާބިލު ކޮމިޓީއެއް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި އެތާނގައި އެ އޮތީ އެވަރުގެ
ގާނޫނެއް ދިރާސާކުރެވޭނެވަރުގެ ފެންވަރު އޮތް ކަމަށް ވަންޏާ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހިތުން އެ ކޮމިޓީތަކަށް މުސާރަ
ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ވެސް އެކްސްކޯއަށް އެބައޮތް. އެއީ އެކްސްކޯ މެންބަރުން އަދި މުސާރައެއް ނުނެންގެވިޔަކަސް
ސްޓޭންޑިންގ ކޮމިޓީތަކަށް ކޮންޕެންސޭޝަން ރެޖީމެއް އޮންނާނެ. އަޅުގަނޑު ހިތުން ދާއިމީ ޙައްލަކީ އެއީ ކަންނޭނގެ
17

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ވަކީލުން ތެރެއިން މި ބާވަތުގެ މަސައްކަތްކުރައްވަން ޝައުޤުވެރިކަން ހުންނެވި ބޭފުޅުން އެ ސްޓޭންޑިންގ ކޮމިޓީގައި
ހިމަނުއްވައިގެން އެ ކޮމިޓީގެ ރަސްމީ މަސައްކަތަކަށްވުންހެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެންމެ ދާއިމީ ޙައްލަކީ މިގޮތަށް
އަންނަ ބިލުތައް ދިރާސާކޮށް ބާގެ ވިއުއަކީ ކޮބައިކަން. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ވަކީލުންގެ އުސޫލު ހުންނަ ގޮތުން
އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް ފާޑުކިޔާހިތްވާނެ. އަޅުގަނޑަށް ޔަގީން މިސާލަކަށް ސްޓޭންޑިންގ ކޮމިޓީން
ދިރާސާއެއްކުރައްވާފައި ރިޕޯޓެއް އާންމުކުރައްވާފައި ވަކީލުންގެ ފަރާތުން އެބައޮތޭ، އެބައޮތްހެއްޔޭ މި ކަމާމެދު
ވިދާޅުވާނެ އެއްޗެއް. އެހެން އާންމުކުރައްވައިފިއްޔާ ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުވާނެ. ރައްދެއް ވެސް ދެއްވާނެ.
އެކަމަކު އެއްކަލަ އައްވަލަށް އިނީޝިއަލީ އެ މަސައްކަތްކުރަން ކަންނޭނގެ މި އުނދަގޫވަނީ ވިޔަފާރި އުސޫލުން
ވަކާލާތުކުރައްވާ ގިނަ ބޭފުޅުންނަށް. އަޅުގަނޑު ކަހަލަ މީހުންނަށް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރާ މިކަމުގެ ދާއިމީ
ޙައްލަކީ މިއީބާއޭ. އެއެއް ނިންމަވާނީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބާ ކައުންސިލުން. އަޅުގަނޑު އިތުބާރުކުރައްވަން އެ
ބޭފުޅުންނަށް. އަދި އަޅުގަނޑު ޔަގީންކުރަން އެ ބޭފުޅުން މިކަމުގެ ދާއިމީ ޙައްލެއް ހޯދާނެ ކަމަށް. ދެން ހަމަ
އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން އެ ނޭވައިގައި ފުވައްމުލަކު މެދު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރާއި އަދި މުގައްރިރާއި އަދި
ހުރާ ދާއިރާގެ މެންބަރު ވެސް ތި ފާހަގަކުރެއްވީ ވަރަށް މުހިންމު ވާހަކައެއް. ކުޑަ ކަމެއް ނޫން. ތިހާ ފުޅާކޮށް
ދެއްވާފައި އޮތް ފުރުޞަތެއްގައި ރައްޔިތުން މަޖިލީހުން އެކުލަވައިލައްވާފައި އޮތް ޖަމާޢަތަކުން އަދި ދައުލަތުގެ
ބަޖެޓުން ޚަރަރުކުރާ ޖަމާޢަތަކުން މިހާ ދުވަސްވީއިރު އެއްވެސް ބަހެއް ވިދާޅުނުވެ ތިއްބެވުމަކީ. ދެން މި ބިލުގެ
ބަހުސްގެ ބޭރުން އުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދު ފާހަގަކުރެއްވިހެން މުއައްސަސާތަކުގެ ޒިންމާތައް އުސްތާޛު މައުމޫން
ޙަމީދު ފާހަގަކުރެއްވިއިރު އަޅުގަނޑު ދެކޭގޮތުގައި ބާ ކައުންސިލަށް ވެސް މަތިކުރައްވާފައި އޮތް ޒިންމާއެއް މިކަހަލަ
މަސައްކަތްތައް ކުރުމަކީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން އެކްސްކޯއެއް ވޯޓުދީގެން ހޮވާފައި އަދި ރައްޔިތުން މަޖިލީހުން
ވެސް އެތަނަށް ބަޖެޓެއް ކަނޑައަޅާފައި ހުންނަނީ އަޅުގަނޑު ދެކޭގޮތުގައި ވިޔަފާރި އުސޫލުން މަސައްކަތްކުރައްވާ
ވަކީލުންގެ އަތްމައްޗަށް ނޫނީ އެ ބޭފުޅުންގެ ޒިންމާއަކަށް މިކަން ނެހެދޭނެ ގޮތެއް ހޯދުމަށް ޓަކައި ކަންނޭނގެ.
އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހިތުން ބާ ކައުންސިލު ތަންކޮޅެއް، މި އިޝޫ މިގޮތަށް އެރައިޒްވީމަ މި ފުރުޞަތުގައި ބާ
ކައުންސިލުން ވެސް ތަންކޮޅެއް ފުންކޮށް ވިސްނައި އަދި ރައްޔިތުން މަޖިލީހާ ގުޅިގެން މި ކަމުގެ ދާއިމީ ޙައްލެއް
ހޯދޭނެ އުސޫލެއް ކަނޑައެޅުމަކީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތް ކަންނޭނގެ އަޅުގަނޑު އުއްމީދުކުރަނީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
18

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އާދެ! މީގައި އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލާނަން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި އިވިގެންދާ އެއް އަޑަކީ
މި މަޖިލީހަށް ބިލު އައުމާއެކީގައި ބިލު އޮންނަ ގޮތަށް ފާސްކުރަނިއްޔޭ ބައެއް ބިލުތައް ސަރުކާރުން ހުށަހަޅާ ގޮތަށް.
އެހެންނަމަވެސް، ޚާއްޞަގޮތެއްގައި ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގައި ރައްޔިތުންގެ އަސާސީ ޙައްޤުތަކެއް އެކުލެވޭ މިފަދަ
ގާނޫނުތަކަކަށް މަޖިލީހުގެ ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ އެއްވެސް ވިސްނުމެއް ނެތް ހަމަ ހުރިހާ
އިދާރާތަކަށް މަޢުލޫމާތު ހަމަ ސާފުކޮށް އެ ކޮމެންޓުތައް ހޯދުމަށްފަހު އެކަން ކުރުމުގެ ވިސްނުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން އެ
ފުރުޞަތު ދިނީ. އެހެންނޫނީ މި ފުރުޞަތު ނުދޭ ކަމަށް ވާނަމަ ވަރަށް ފަސޭހަވާނެ ތުހުމަތުގެ އިނގިލިދިއްކުރަން.
ތިމަންނަމެން ބާ ކައުންސިލަކަށް ފުރުޞަތެއް ނުދެއޭ. ދިފާޢީ ވަކީލުންނަކަށް އެ ފުރުޞަތެއް ނުދެއޭ. އާންމުކޮށް
އިޢުލާނެއް ވެބްސައިޓްގައި ޝާއިޢުކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް އެއަށް ކޮމެންޓްކުރަން އެހެން ނޭނގޭނެ އާންމުކޮށް މި އުޅޭ،
އަވަދިނެތި ދެންމެ އުސްތާޛު ހަމްޒާ ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް އެގޮތަށް އުޅޭ ބަޔަކަށް އެކަން ފާހަގަނުވެދާނެ. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެން ވީހާ ވެސް ބޮޑަކަށް ބޭނުންވަނީ ރައްޔިތުންގެ އަސާސީ ޙައްޤުތަކާ ގުޅޭ ގޮތަށް މި އެކުލަވައިލެވޭ
އަސަރުކުރާ މިންވަރަކީ ކޮބައިތޯ، ގާނޫނުގައި މިގޮތަށް ގެނެސްގެން މީގެ އިމްޕެކްޓަކީ ކޮބައިތޯ. މި ކަންކަމާ
ގުޅޭގޮތުން ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ ވެސް އަދި ބާ ކައުންސިލުގެ ވެސް، ގުޅުންހުރި ހުރިހާ އިދާރާތަކެއްގެ ކޮމެންޓްތައް
ހޯދުމަށްފަހު މި ބިލު ފަރުމާކުރެވިގެން އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީ މަރުޙަލާ ނިމިގެން ދިއުން. އެހެންނަމަވެސް،
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް މިއީ ސަރުކާރުން ވެސް މުހިންމު ކަމަކަށް ޓެކްލްކުރަންވެގެން އެކުއެކީގައި ނިންމަން
ހުށަހެޅުނު 3 ބިލު، އެކުއެކީގައި ކޮމިޓީ މަރުޙަލާ ދިރާސާކުރެވެމުން މި ދަނީ. މި ނިންމަން ވެސް އަޅުގަނޑުމެން
ވެސް އެބަޖެހޭ އަވަސްކުރަން. އެއީ މި ގާނޫނުތައް ނެތުމުގެ ސަބަބުންނޭ މިވެނި ދަޢުވާތަކެއް ނުއުފުލެނީ. މި
އެއްބަޔަކު މި ދައްކާ ވާހަކައަކީ. އެހެންވީމާ، މި ކަމަށް ޙައްލު ހޯދައިދޭން މި އޮތީ ރައްޔިތުން މަޖިލިސް. އެހެން
ކަމަށް ވާނަމަ ރައްޔިތުން މަޖިލީހުގައި ބިލު ހުށަހެޅި ކޮމިޓީގައި ބިލު އޮވެގެންދަންޏާ މަޖިލީހާ ދިމާލަށް އިނގިލި
އަންނާނީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހަމަ އެދެން ކުރިއަށް އޮތް ތަނުގައި ވެސް މިގޮތަށް މި ހުޅުވައިލެވޭ
ފުރުޞަތުތަކުގައި އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވަނީ ހަމަ ހުރިހާ އިދާރާތަކެއް ގުޅިގެން، ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ
ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި އަދި މަދަނީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި ވެސް މަސައްކަތްކުރާ ވަކީލުންގެ ވެސް ހަމަ އޮތް
ކޮމެންޓެއް ވިއްޔާ ހޯދައިގެން އެއާ ގުޅޭ ގާނޫނުތަކެއް އަޅުގަނޑުމެން ފަރުމާކުރެވިގެންދާން. އެހެންވީމާ، އެފަދަ
ގޮތަކަށް މިކަން ތަރުތީބުވެގެންދިއުން އަޅުގަނޑު އެދެނީ. ބާ ކައުންސިލުން ފުރުޞަތަކަށް އެދޭތީ އަޅުގަނޑު ހަމަ
އިބްރާހީމް ޝަމީލަށް ފުރުޞަތުއަރުވަން.
19

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީ ގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. މެންބަރު ފާހަގަކުރެއްވި ކަންބޮޑުވުންތަކަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް، ބާ
ކައުންސިލަށް ކޮމެންޓް ހުށަހެޅުމަށް ޓަކައި ދެއްވި ފުރުޞަތަށް، އެކަމާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ޝޯޓްކަމިންގ
އަޅުގަނޑުމެން ޑިފެންޑްކުރަނިއްޔެއް ނޫން. ބާ ކައުންސިލުގެ ވެސް އެބަހުރި ގޮންޖެހުންތަކެއް ބާ ކައުންސިލުގެ
ވަސީލަތްތަކާއި ކަންކަން ހުރިގޮތުން. ދެން އަޅުގަނޑުމެން މަޖިލީހުގެ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީއާ ނުވަތަ އެހެން ކޮމިޓީއަކާ
ބައްދަލުވާ ކޮންމެފަހަރަކު އަޅުގަނޑުމެން މި ދައްކަނީ ބަޖެޓުގެ ވާހަކަ. ދެން އެ ވާހަކަ އަޅުގަނޑު އިތުރަކަށް ނުއެއް
ދަންނަވާނަން. އެއީ ޙަޤީޤަތް އެހެންނަމަވެސް އެގޮތުގައި އެބައޮތް. އަޅުގަނޑުމެންގެ އިންސާނީ ވަސީލަތްތައް
ހުރިގޮތާއި މި ކަންކަމަށް ބަލާއިރު މި ބިލުތައް ދިރާސާކުރުމުގައި މި ކަންކަމުގައި ގޮންޖެހުންތައް އެބަހުރި. ދެން
އަޅުގަނޑަށް ފުވައްމުލަކު މެދު ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަލީ ފަޒާދު އެ ފާހަގަކުރެއްވި އިޝޫގައި ކޮބައިތޯ އަޅުގަނޑުމެން
މި ބިލުތަކަށް ކޮމެންޓް ހުޅުވައިލުމުން މިއަށް ކޮމެންޓްކުރުމަށް ދިމާވާ ގޮންޖެހުމަކީ. އެއް ކަމަކަށް އަޅުގަނޑަށް
ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތުގައި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ބިލެއް މި ހުށަހަޅަނީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަން އާންމު ގޮތެއްގައި
ކޮމެންޓަށް މި ހުޅުވައިލާއިރު ވެސް މި ފެންނަނީ ބިލު އެކަނި. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ބިލެއް ހުށަހަޅާނީ ކޮންމެވެސް މަގުސަދެއް އޮވެގެން. ދެން ބިލުގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ސަފުހާގައި
އެބައޮވޭ މި ބިލު ހުށަހަޅަނީ މިހެންވެގެންނޭ. އެހެންނަމަވެސް، މިއިން ކޮންމެ މާއްދާއެއް...
(ވަގުތުކޮޅަކަށްފަހު)
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝަމީލަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީ ގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވަމުންގެންދިޔަ ވާހަކައަކީ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ބިލެއް
ހުށަހަޅާއިރު އެ ބިލަކުން ހާސިލުކުރައްވަން ބޭނުންފުޅުވާ މަގުސަދެއް އޮންނާނެއޭ. އެ ބިލުގައި ވަކި މާއްދާތަކަކަށް މި
ބަދަލުގެންނަވާ ކަމަށް ވާނަމަ މި ގެންނަވަނީ ކޮން ސަބަބަކާހުރެކަން. އެއީ ގާނޫނުގައި މިހާރު މިއޮތްގޮތުން ކޮން
ދައްޗެއް ކުރިމަތިވެގެންތޯ ނުވަތަ ކޮން ކަމަކަށް ޙައްލު ހޯއްދަވައިދެއްވުމުގެ ގޮތުންތޯ؟ އެ ކަންކަން އާންމު ގޮތެއްގައި
20

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އެހެން ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ޢަމަލުކުރާ ބެސްޓް ޕްރެކްޓިސްއަށް ބަލާއިރު ވައިޓް ޕޭޕަރ ކަހަލަ ކޮންމެވެސް
ޑޮކިއުމަންޓެއް އޮންނާނެ މި ގާނޫނަށް މި ބަދަލު މި ގެންނަނީ މިވެނި މަގުސަދެއް ހާސިލުކުރައްވަންށޭ މިވެނި ކަމެއް
ޙައްލުހޯދަންށޭ މިވެނި ކަމެއް ގޯސްކޮށް ހިނގާތީ އެކަމާ ގުޅިގެންނޭ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަނީ ހަމައެކަނި ބިލު.
ބިލުގައި މިހާރު ގާނޫނުގައި އޮތްގޮތާއި މި އިޞްލާޙު ގެނެވޭގޮތާ އެކަނި. އެހެންނަމަވެސް، މިއީ ކީއްވެގެން ގެންނަ
އިޞްލާޙެއްކަން، ކޮން މަގުސަދެއް ހާސިލުކުރުމަށް ގެންނަ އިޞްލާޙެއްކަން އެނގޭނެ ގޮތެއް ނޯވޭ. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ ޖެނެރަލީ ފެންނަ ހުށަހަޅުއްވާފައި އޮން އިޞްލާޙަކަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ކޮމެންޓަށް
ހުޅުވައިލެވެނީ. ފަހަރުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުމުން ވިސްނާއިރު ނުވަތަ ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން
ވިސްނާއިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ފެންނަ އޯކޭ މި އުޅެނީ އަސާސީ ޙައްޤެއް ހިފަހައްޓަންވެގެންނޭ ނުވަތަ މީހާ
ބަންދުކުރެވޭނެ ކޮންމެވެސް މެކޭނިޒަމެއް ހޯދަންވެގެންނޭ ނުވަތަ ޙައްޤުތައް ހަނިކުރަންވެގެންނޭ މި އުޅެނީ.
އެހެންނަމަވެސް، ފަހަރުގައި ބިލު އެކުލަވައިލައްވާ އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ފަރާތުން ނުވަތަ ދައުލަތުގެ
މުއައްސަސާއިން މިކަން ކުރައްވާ މި ހާސިލުކުރައްވަން ބޭނުންފުޅުވާ މަގުސަދަކީ ގާނޫނުގައި ހުންނަ
ޓެކްނިކަލިޓީއަކުން ނުވަތަ ޢަމަލުކުރާ އިޖުރާތަކުން ނުވަތަ ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތަކަކުން އޭގެ ސަބަބުން ގާނޫނުން
ހާސިލުކުރަން ބޭނުންވި މަގުސަދު ހާސިލުނުވާ ކަހަލަ ގޮތަކަށް ކަންކަން ތަރުތީބުވެގެންދާތީ އެކަމަށް ޙައްލު ހޯދުން
ކަމަށް ވެދާނެ. އެހެންނަމަވެސް ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެކަމެއް ނުއެއް އެނގޭނެ ކޮމެންޓަށް މި ހުޅުވައިލާއިރު އެކަހަލަ
މަޢުލޫމާތެއް މިފަދަ އެއްވެސް ޕޭޕަރއަކުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ފެންނަން ނެތީމަ. މި އަސްލު
މުހިންމުވާ ސަބަބަކީ ގާނޫނުތައް ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ފާސްކުރުމާ ހިސާބުން ފެށިގެން ގާނޫނުތަކުގައި މި އޮންނަ
ކަންކަން ނިމުމަކަށް އައީކީ ނޫން. ގާނޫނު މާނަކުރުމުގައި ކޯޓުތަކަށް ވެސް އަދި ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ހިނގަމުންދާ
މައްސަލަތަކުގައި ދިފާއީ ވަކީލުން ނުވަތަ ދައުލަތް ތަމްސީލުކުރެއްވިޔަސް ވަކީލުންނަށް ވެސް ވަރަށް މުހިންމު
މަޢުލޫމާތަކަށް ވާނެ ކޮމިޓީން ކޮމިޓީ ޔައުމިއްޔާތައް އަދި ބައެއް ފަހަރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ ފާހަގަކުރެވޭ ބައެއް
ބިލުތަކުގައި މަޖިލީހުގެ ކޮމެންޓް މަޖިލީހުގެ ޔައުމިއްޔާތަކަށް ބަލާއިރު ޔައުމިއްޔާތަކުން ހެލްޕްފުލް އެއް ނޫން
މަޖިލީހުން މި ބަދަލެއް ގެންނެވީ ކީއްވެގެންކަން އެނގޭނެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނޯވޭ. ބަދަލު ގެންނަވާފައި އޮތްކަން
އެނގޭ. އެހެންނަމަވެސް، އެއީ މަޖިލީހުގެ ކޮން ވިސްނުންފުޅަކާ ގުޅިގެން މަޖިލީހުން މި ގެންނެވި ބަދަލެއްކަން
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެނގޭކަށް ނެތް. ދެން މި ބިލާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ ވަރަށް ކުރުކޮށް ދެތިން ކަމެއް
ދަންނަވައިލަންވެގެން. އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ދެން ކޮމިޓީން ފާހަގަކުރެއްވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓާއި
ސުޕްރީމް ކޯޓުން ވެސް ކޮމެންޓު ލިބުނު ކަމަށް. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޯޓުތަކުގައި ދިމާވާ އެއް ކަމެއް އެއީ މިހާރު
21

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އިސްތިއުނާފީ މަރުޙަލާ ތަރުތީބުކުރެވިފައި އޮތް ގޮތުން ފްރީ ޓްރަޔަލް މޯޝަން ނުވަތަ ކޯޓު އަމުރުތައް ނުވަތަ
ޝަރީޢަތުގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި މި ނިންމާ ނިންމުންތައް އިސްތިއުނާފުކުރާ ކަމަށް ވާނަމަ، އިސްތިއުނާފުތައް 10
ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި އިސްތިއުނާފުކުރަންޖެހޭ. ދެން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނިންމަންޖެހޭ. މިހާރު މި ބިލު
މިއޮތް ގޮތުން ރަޖިސްޓްރޭޝަން ސްޓޭޖު ވެސް ލައިގެން ބަންދު ދުވަސްތައް ވެސް ހިމަނައިގެން 14 ދުވަސް
ތެރޭގައި ނިންމަންޖެހޭ ގޮތަށް މިހާރު ބިލުގައި މި އޮތީ. އަޅުގަނޑުމެން އެދެން ކޮމިޓީން ކޮންސިޑަރކޮށްދެއްވަން
މިވަރުގެ ބަދަލެއް މިއީ ދެން މިހާރު އޮތް ވަރަށްވުރެ ހަރުކަށި ބަދަލެއް މި ގެންނަވަނީ. މިގޮތަށް ގެންނަވާއިރު
ޖުޑީޝަރީގެ ކެޕޭސިޓީއަށް، ފަނޑިޔާރުންގެ ކެޕޭސިޓީއަށް ތި ބޭފުޅުން ބައްލަވައިދެއްވަން. އެއީ އަޅުގަނޑަށް
މީޑިއާތަކުން މަޢުލޫމާތު ލިބުނު ގޮތުގައި އެންމެ ފަހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ބޭއްވުނު ބައްދަލުވުމެއްގައި ވެސް
ނުވަތަ ހަފްލާއެއްގައި ވެސް ހައިކޯޓުގެ ވެސް އިސް ފަނޑިޔާރު ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި އެ ކޯޓުގެ އިދާރީ ދަތިތަކާއި
ވަސީލަތްތަކުގެ ދަތިތައް ހުރި ގޮތުގެ ވާހަކަ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގާނޫނެއް ހަދާފައި ގާނޫނުގެ ޑޭޓް ލިޔެވިދާނެ.
އެކަމަކު އެހެން ހެދީމަ އޭގެން ނިކުންނަނީ ރަނގަޅު ނަތީޖާއެއްތޯ ނުވަތަ ޢަދުލުއިންސާފަށް ވާސިލުވެވެނީތޯ
ފަސޭހަވަނީތޯ އެއީ އަޅުގަނޑު ވިސްނާލަންޖެހޭ ކަމެއް. މައްސަލައެއް ނެތް، 14 ދުވަސް ތެރޭގައި ނިންމާށޭ ބުނީމަ
ފަނޑިޔާރު ނިންމަވާފާނެ. އެކަމަކު 14 ދުވަސް ތެރޭގައި ނިންމާއިރު އެ ނިންމުމުގެ ކޮލިޓީއަށް މި ކުރަނީ ކޮން
އަސަރެއްތޯ؟ އިންސާފު ހޯދަން ދާ މީހާއަށް މީގެން މިވަނީ ފަސޭހައެއްތޯ ނުވަތަ ތަކުލީފަކަށްތޯ މިކަން މިވަނީ؟
ހައިކޯޓުގެ މަރުޙަލާގައި މި ދަންނަވާ ހައްޔަރު އަމުރުތަކާއި ބަންދު އަމުރުތަކާއި ޕްރީ ޓްރަޔަލް މޯޝަންތަކުގެ
މައްސަލަތަކުގެ ވަޑައިގަންނަވާ ވަކީލުންނަށް ވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ ޔޫޓިއުބް މެދުވެރިކޮށް ފެންނަން ހުންނާނެ.
އެކަންކަމުން ވެސް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ފަނޑިޔާރުންގެ ފްރަސްޓްރޭޝަން އެބަހުރޭ ދެ ދުވަހެއް، އެއް ދުވަހެއް މި
ދެއްވަނީ ދިގު އެޕީލްއަކަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަން. މިއީ ފުރުޞަތު އެކަށީގެން ނުވޭ. ފުރުޞަތު ދެއްވާށޭ ވިދާޅުވީމަ
ފަނޑިޔާރުންގެ އެބަ ޖަވާބު އެބަ އާދޭ ތިމަންނަމެން ޖެހެއޭ 14 ދުވަސް ތެރޭގައި މި މައްސަލަ ނިންމަން.
ތިމަންނަމެންނަކަށް އިތުރު ފުރުޞަތެއް ނުދެވޭނެއޭ. އެ ވާހަކަ ރަނގަޅު. ގާނޫނުން ވަކި މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުނީމަ އެ
މުއްދަތާ ޚިލާފުވެއްޖެއްޔާ ފަނޑިޔާރުން ސުލޫކުވެ، ފަނޑިޔާރުން ގާނޫނާ ޚިލާފުވީ ކަމަށްވޭ. އެހެންނަމަވެސް،
ގާނޫނުތައް ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ހަދަނީ ޢަދުލުއިންސާފަށް ފަސޭހަކުރުމަށް ޓަކައި. އެއީ ޢަދުލުއިންސާފަކީ އޭގެ
ޒާތުގައި ސްޓޮޕްވޮޗް ޖައްސައިގެން ކުރެވޭކަމެއް ނޫން. އެއީ ސްޓޮޕްވޮޗް ޖައްސައިގެން ކުރެވޭ ކަމެއް ކަމަށް ވާނަމަ،
ރޭހެއް ގޮތަށް އެކަން ތަރުތީބު ވާނީ. އެއީ އެންމެ ބާރަށް ދުވެވޭ މީހާއަށް ރޭސް މޮޅު ވާނީ. އެހެންނަމަވެސް،
އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ޖިނާއީ އިޖުރާތު ގާނޫނު އެންމެ ފުރަތަމަ އެކުލަވައިލިއިރު
22

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ޑިސްކަސްކުރެވުނު ކަމެއް ޖިނާއީ މައްސަލަތައް ވަކި މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ނިންމަން. ނުވަތަ 6 މަސްދުވަސް، 8
މަސްދުވަސް މިގޮތަށް ލިޔަން. އެގޮތަށް ތާރީޚު ނުލިޔުނީ ވެސް ގާނޫނުގައި ތާވަލެއް އެކުލަވާލައިގެން އެކަން ކުރަން
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން އިސްކަންދިނީ ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި އެކި މައްސަލަތުގެ ބާވަތުން
މައްސަލަތައް ނިންމޭނެ ތާރީޚާއި މައްސަލައިގައި ދިމާވާނެ ދަތިތަކާއި މިކަންކަމަށް ވެސް ރިއާޔަތްކުރެވިގެން ގޮތް
ކަނޑައަޅަން. އަވަހަށް އެކަށީގެންވާ އަވަސް މިނެއްގައި ޝަރީޢަތްކުރެވުމަކީ އަސާސީ ޙައްޤެއް. އެކަމަކާ
އަޅުގަނޑުމެން ދެބަހެއް ނުވަން. އެހެންނަމަވެސް، ކޯޓަކަށް ނުވަތަ މުއައްސަސާއަކަށް ވަކި ވަގުތެއް ޓައިމްލައިނެއްގެ
ތެރޭގައި ކަމެއް ނިންމަން ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ކަނޑައަޅުއްވާ ކަމަށް ވާނަމަ، އެ މުއައްސަސާގެ އެ ގާބިލުކަން
ހުރިތޯ ވެސް ބައްލަވަންޖެހޭނެ. އެކަށީގެން ނުވާ ގޮތަކަށް މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުނީމަ އެއީ ގާނޫނުން ހާސިލުކުރަން
ބޭނުންވި ނަތީޖާ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑަކަށް ނުފެނޭ. ދެން ހަމަ އެއާއެކު ކަފާލާތާ ގުޅޭގޮތުން ވެސް އަދި މައްސަލަތައް
އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި މީހުން ބަންދުކުރުމާ ގުޅޭ ބައެއް ތަފުސީލުތައް ވެސް މި ބިލުގައި އެބަހުރި. އަޅުގަނޑަށް
ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގައި ބިލުގައި އެބަ ބަޔާންކުރޭ 198 ވަނަ މާއްދާއަށް ގެންނަ އިޞްލާޙެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު
މަރުޙަލާގައި މީހާ ބަންދުކުރާއިރު ވެސް މި ބަލަނީ ދަށު މަރުޙަލާގައި ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހެއްގެ ގޮތުގައި
ބަންދުކުރާއިރު ބަލާނެ އަސާސް. އެއީ 199 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް މި ގެންނަ އިޞްލާޙުގައި މި އޮންނަނީ މި
މާއްދާގެ (ށ)ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ނިސްބަތްވާ މީހާ ބަންދުގައި ބެހެއްޓުމަށް
ހައިކޯޓުން ނިންމާނީ އޭނައާ މެދު ތުހުމަތުކުރެވުނު ކުށް އޭނާ ކުރި ކަމަށް ތުހުމަތުކުރެވޭ މިންވަރަށް ހެކި ހުންނަ
ހާލަތުގައޭ. މިއީ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަށު ކޯޓުގައި ދަޢުވާ އުފުލޭއިރު އޭނާ ބަންދުކުރުމަށް ޓަކައި ދަށު ކޯޓުން އާންމު
ގޮތެއްގައި ބައްލަވާ މިންގަނޑު. އެ މިންގަނޑުތޯ އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި ވެސް މި އަންނަނީ. އިސްތިއުނާފު
މަރުޙަލާގައި ޕްރޮސިކިއުޝަނުން މީހަކު ބަންދުކުރަން އެދޭނީ އޭނަގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތު ނުވެގެން
އިސްތިއުނާފުކުރާ މަރުޙަލާގައި. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އޭނައަކީ އޯލްރެޑީ ކޯޓުން ކުށް ސާބިތުނުވާ މީހެއް ކަމަށް ނުވަތަ
އާންމު އުސޫލުން ބަލާ ކަމަށް ވާނަމަ، ގާނޫނު ގަބޫލުކުރަނީ ކުށް ސާބިތުނުވާހާ ހިނދަކު މަޢުޞޫމް މީހެކޭ.
އެހެންނަމަވެސް، ތުހުމަތުން ވެސް އޭނަ ނެއްޓިފައި ހުރި ހާލަތެއް އެ ހިސާބުން އެ އަންނަނީ. އޭނަގެ މައްޗަށް ކުށް
ސާބިތު ނުވާ ކަމަށް ކޯޓުން ކަނޑައެޅީމަ، އޭގެ ބެނެފިޓް ވެސް އޭނައަށް ނުލިބި ހަމަ އަނެއްކާ ވެސް އެއްކަލަ
ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހާ އިނީޝިއަލް ސްޓޭޖުގައި އޭނަ ބަންދުކުރަން އޮތް ލުއި މިންގަނޑުތޯއޭ ހައިކޯޓުން
ބައްލަވަންވާނީ؟ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި މީހަކު ބަންދުކުރުމަކީ އެއީ ދަށު
މަރުޙަލާގައި ބަންދުކުރުމަށްވުރެ ހަރުކަށިކަމަކަށް ވާންޖެހޭނީ. އެއީ އޭނަގެ މައްޗަށް އޯލްރެޑީ ކުށް ސާބިތުނުވާ ކަމަށް
23

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ކަނޑައަޅާފައި މި އޮތީ. އެހެންވީމާ، އެ މިންގަނޑު މިހާރު މި އޮތް ގޮތަށް ތުހުމަތުކުރެވޭ މިންވަރަށް ހެކި ހުރުން
އެއީ ރަނގަޅު ގޮތެއް ކަމަކަށް އަޅުގަނޑަކަށް ނުފެނޭ. ދެން ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކުރި ކަންކަމުގެ
އަލީގައި ލިޔުމުން އަޅުގަނޑުމެން ކޮމެންޓު ހުށަހަޅާއިރު އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ މިކަންކަމުން ވެސް އަޅުގަނޑުމެން
އެޑްރެސްކޮށްފައި ކޮމެންޓުކުރާނަން. ޝުކުރިއްޔާ ދެއްވި ފުރުޞަތަށް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާން ހޮޅުދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޢަބްދުއްސައްތާރު މުޙައްމަދަށް.
ހޮޅުދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަބްދުއްސައްތާރު މުޙައްމަދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ ބާ ކައުންސިލު މެންބަރުން މިކޮޅަށް މި ގެނައީ އަޅުގަނޑުމެން
ކޮން މަގުސަދެއް ހާސިލުކުރަންތޯ އިނގޭތޯ. ދެން ބައެއް ބޭފުޅުން ދެއްކެވި ވަރަށް ގިނަ ވާހަކަފުޅުތައް އަޅުގަނޑު
ގަބޫލުކުރަން. އިޙުތިރާމު ވެސް ކުރަން. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި މިހާރު މި ލިބުނު
ފުރުޞަތުގައި މި ބޭފުޅުން ކޮމެންޓު ނުކުރައްވާ މިތާނގައި އެހާ ދިގުކޮށް ކޮންސަލްޓެންސީ އުސޫލުން
އަޅުގަނޑުމެންނާ ވާހަކަދެއްކީމަ އަޅުގަނޑަކަށް އެހާ ބަލައިގަނެވޭ ކަމެއް ނޫން. ގަބޫލުކުރެވޭ ކަމެއް ވެސް ނޫން.
އެހެންވީމާ، އެކަން ފާހަގަކޮށްލަން އަޅުގަނޑު ބޭނުންވަނީ އިނގޭތޯ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
މިހާރު ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި ބައެއް މާއްދާތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން އަލްއުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝަމީލް ފާހަގަކުރައްވައިފި ބައެއް
ކަހަލަ ކަންކަން ފާހަގަކުރެވިފައި ހުރި. އަދި ލިޔުމުން އެ ކޮމެންޓުތައް ހިއްސާކޮށްދެއްވާނެ ކަމަށް. ދެން އަޅުގަނޑު
ކުރިން ވެސް ފާހަގަކުރި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން އަވަސްކޮށް ނިންމަން މިހާރު މި ބިލުތަކުގެ މަސައްކަތްތައް ނިންމުމަށް
ހިފާފައި މި ހުރީ. މަސައްކަތްކުރަމުން މި ދަނީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ހަމަ އެދެން ވީ އެންމެ އަވަހަކަށް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިޔުމުން ކޮމެންޓުތައް ހިއްސާކޮށްދެއްވުމަށް. އޭގައި ދެން ކޮމިޓީން ނިންމާ ގޮތެއް އަޅުގަނޑު ބާ
ކައުންސިލާ ވެސް ހިއްސާކުރާނަން. އިތުރު މެންބަރަކު އިތުރު ފުރުޞަތަކަށް، އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ކެންދޫ
ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރަށް.
24

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ކެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. ކުރިން ވެސް އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ މަގުސަދަކަށް މިވަނީ ވީހާ ވެސް
ރަނގަޅަށް ގާނޫނުތައް މަޖިލީހުން ހެދުން. ފާސްކުރުން. އެހެންނަމަވެސް، ބައެއްފަހަރު ގާނޫނުތަކުގައި އޮޅުންބޮޅުން
ބޮޑުކޮށް އެއް އިދާރާ އަނެއް އިދާރާއާ ދިމާނުވާ ގޮތަށް ދެންމެ ތި ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް ކަންކަން ބެހެއްޓީމާ،
ވަކީލުންނަށް އޭގެ މޮޅުތަކެއް ވާނެ. މައްސަލަތައް ވިންކުރުމާއި ދެން ފައިސާ ހޯދުމާއި، ވަކީލުންގެ ހަމައެކަނި
މަގުސަދަކީ މަސްލަޙަތާއި ޢަދުލުވެރިކަން ހޯދައިދިނުމަށްވުރެ، އެ ވެސް އޮވޭ. އޭގެ އިތުރުން އާމްދަނީ އިތުރުކުރުމަކީ
ވެސް ވަރަށް ބޮޑު ކަމެއް. އެހެންވީމާ، އެކަންކަމަކީ ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ވިސްނާލަންޖެހޭ ކަމެއް. ބޮޑަށް
އޮޅުންބޮޅުން ބޮޑުވި ވަރަކަށް ވަކީލުންނަށް ލިބޭ ފައިސާ ބޮޑުވެފައި، އާމްދަނީ އިތުރުވެފައި، މައްސަލަތައް ވިންކުރަން
ފަސޭހަވެފައި، ލޫޕް ހޯލްސް ގިނަވި ވަރަކަށް ކަންކަން އެހެން ކުރަން ފަސޭހަވާނެ. އެހެންވީމާ، އެ ކަންކަން ވެސް
އެހެން ހުންނާތީ އެކަން ފާހަގަކޮށްލީ. އެހެންނަމަވެސް، މީގައި ޙަޤީޤަތަކީ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވަނީ ހަމަ މި
ހުށަހެޅިފައި ހުރި އިޞްލާޙުތަކަށް ރަނގަޅު ބަދަލުތަކެއް ގެނެސްގެން މި ބިލުތައް ފާސްކުރަން. އަދިވެސް މި ބިލު
ގާނޫނުތަކަށް ގެންނަންޖެހޭ އިތުރު އިޞްލާޙުތަކެއް ހުރި ނަމަ، އެ އިޞްލާޙުތައް މި ޖިނާއީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގައި
ހަރަކާތްތެރިވާ އެންމެހައި ފަރާތްތަކާ މަޝްވަރާކޮށްގެން މި ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީން އިސް ނަގައިގެން ވެސް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަޝްވަރާތަކަކަށްފަހު ގާނޫނުތަކަށް އިޞްލާޙުތަކެއް ހުށަހެޅުމުގެ މަސައްކަތްކުރެވިދާނެ ހަމަ ވަރަށް
ކަލެކްޓިވް މަސައްކަތެއް ކޮށްގެން. އެކަންތައް ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރެވިދާނެ. އެހެންނަމަވެސް، މި ކަންކަން
މިހެން ހުރީމަ މިކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެއްބާރުލުންދީ ބިލުތަކަށް ރަނގަޅު ކޮމެންޓުތަކެއް ހެޔޮ ނިޔަތުގައި
ކުރުން އެދޭތީވެ ހަމަ އެ ވާހަކަ ހިއްސާކޮށްލަންވެގެން.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބަށް.
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ކެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް ފާހަގަކުރެއްވި ޕޮއިންޓަށް ހަމަ ތާއީދުކުރަން.
ވަރަށް ރަނގަޅު ވާހަކައެއް އެ ދެއްކެވީ. ދެން މި ބިލަށް ތި ބޭފުޅުންގެ އިޞްލާޙަކީ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވާ ކަމެއް.
ދެން އޭގެ އިތުރަށް އަލްއުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދު ފާހަގަކުރައްވައިފި ވަރަށް ދަތިތަކެއް ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް ދިމާވާ
25

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ކަމަށް ގާނޫނުތައް އޮންނަ ގޮތުން. ދެން އަޅުގަނޑު ހަމަ ސުވާލެއް ވެސް ހަމަ ކޮށްލަން ބޭނުންވޭ. ބާ ކައުންސިލުން
ގާނޫނުތައް ފަރުމާވެގެން ދާއިރު، ބާ ކައުންސިލުން ހުށަހަޅުއްވަންތޯއޭ ތި ބޭފުޅުންނަށް ތި ހުންނަ ކޮންސަރންތައް
އޭ.ޖީއަށް ވެސް މި ގާނޫނު އިޞްލާޙުވެގެންދާއިރު ވެސް. މީގެ ކުރިން ހަމަ އެބަހުރި ވަރަށް ގިނަ ޚިޔާލު ދެއްތޯ.
އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކުރަން ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް އުނދަގޫވާ ކަންތައްތައް ހަމަ ހުރޭ. އެކަމަކު ހަމަ މަޢުރޫފް
ފާހަގަކުރެއްވިހެން ހަމަ އެ އުނދަގޫވީ ވަރަކަށް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ކޭސް ދިގުދެމިގެންދާ ވަރަކަށް އާންމުމީހާ
އަތުންދާ ފައިސާ ހަމަ އިތުރުވެގެންދަނީ. ވަކީލަށް ލިބޭ ފައިސާ ވެސް އިތުރުވަމުންދަނީ. އެހެންވެގެން ގެއްލޭ ލާރި
ވަރަށް ގިނައޭ އާންމުމީހާ ކޭސްއެއްގައި ވަރަށް ދުވަސްވަންދެން. އެއްބައިފަހަރު ކުޑަ ކަމެއް ދޫކޮށްލުން ވެސް މާ
ރަނގަޅު ވަކީލަކު ނަގައިގެން އެ މަސައްކަތްކުރުމަށްވުރެ. އެހެންވެގެން އެ ހާލަތަށް ދާއިރު މި ދެންނެވީ ބާ
ކައުންސިލުން ކިހާ މަސައްކަތެއް ކުރެއްވޭތޯއޭ ގާނޫނުތައް ފަރުމާކުރެވޭއިރު ތި ބޭފުޅުންގެ ޚިޔާލުތައް އެއަށް އިމްޕުޓް
ދެއްވުމަށް. އެއީ ގިނަފަހަރު ވާގޮތަކީ އަޅުގަނޑުމެން މި މަސައްކަތްކޮށްފައި ދޫކޮށްލީމަ އަންނާނެ ދެން ސުވާލަކީ
ޕަބްލިކް ނޫނިއްޔާ އެހެން ވަކީލުންގެ ފަރާތުން މި އަންނަ އެއްޗަކީ އޮއްޓަރު ހުރި އެއްޗެއް ނޫނޭ. ރަނގަޅެއް ނޫނޭ.
މި އިޞްލާޙުކުރަންޖެހޭ ވަރަށް ގިނަ ކަންތައް. އެކަމަކު ކޮންމެ އެކި މުއައްސަސާތައް އެބަހުރި ހަމަ އިމްޕުޓެއް
ދެއްވޭނެ ހަމަ މިއަދު އަލްއުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދު ފާހަގަކުރެއްވިހެން ވަރަށް ގިނަ ކަންތައްތައް އެބަހުރި
އާންމުންނަށް ފަސޭހަވާނެ ގޮތަށް ގާނޫނުތައް ހެދޭނެ ކަންތައްތައް އެބަހުރި. އިޞްލާޙުތައް އެބަހުރި. އެހެންވީމާ، އެއީ
ބާ ކައުންސިލުން ކިހާވަރެއްގެ އަޅުގަނޑަށް ސީދާ ދަންނަވަން ނޭނގޭ ޒިންމާ ކިހާވަރެއްތޯ. އެކަމަކު ވެސް އޭ.ޖީއާ
މަޝްވަރާކުރައްވައިގެން ތި ބޭފުޅުންގެ ވެސް މި ދެންނެވީ ލިޔެކިއުމުން ހުށަހަޅުއްވައިގެން އެއަށް އޮން ރެކޯޑު
ހުރެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ ތި ބޭފުޅުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ވެސް އަދާކުރެއްވުނީ އެއަށް ޓައިމް ދެއްވައިގެން. މި ދެންނެވީ
ކޮންމެ ގޮތެއް ވިޔަސް ހަމަ ބާ ކައުންސިލް އޮތިއްޔާ ޓައިމް ދެއްވަން ވެސް ޖެހޭނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަން.
އެހެންވެގެން އެ އަހާލަން ބޭނުންވަނީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން، އޭގެ ކުރިން ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުން އަޅުގަނޑުމެން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި
މިއަދު ޝެޑިއުލްކުރީ މި ބިލުތަކާ ގުޅޭގޮތުން ހުރި ކޮމެންޓުތަކަށް ކަމަށްވާތީ، އެހެންނަމަވެސް، އެއަށް ފުރުޞަތެއް
އެދިފައި މިވަނީ. އެހެންވީމާ، މިއަދު އެޖެންޑާކުރެވިފައި އޮތް މައުޟޫޢުގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިތުރަށް
ކުރިއަށް ދިއުމުގައި އެބަހުރި ކޮންމެވެސް ވަރެއްގެ ދަތިތަކެއް. ކޮމެންޓަށް އަޅުގަނޑުމެން އެ ފުރުޞަތު ދޭނަން.
26

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އެހެންނަމަވެސް، މުހިންމު ކޮމެންޓުތަކެއް އުސްތާޛު އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވެސް ފާހަގަކުރައްވައިފި. އަޅުގަނޑުމެން
އެދެން ލިޔުމުން ވީހާ ވެސް އަވަހަކަށް ހުރި ކޮމެންޓެއް ވެއްޖެއްޔާ އަޅުގަނޑުމެންނާ ހިއްސަކޮށްދިނުން. ދެން ބާ
ކައުންސިލާ އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ މެންޑޭޓުގައި ހިމެނޭ އެހެން އިދާރާތަކާ ބައްދަލުކުރާ އުސޫލުން
ބައްދަލުކުރާނަން. ދިފާޢީ ވަކީލުންނާ ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ މި ބިލުގައި ވެސް ކޮމެންޓަށް ފުރުޞަތު ދިންއިރު
ދިފާޢީ ވަކީލުން ހިމެނިހެން ކުރިއަށް އޮތް ތަނުގައި ވެސް ހަމަ ދިފާޢީ ވަކީލުން، ޖިނާޢީ ޢަދުލުގެ ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި
ހަރަކާތްތެރިވާ އަދި މަދަނީ ތެރޭގައި ހަރަކާތްތެރިވާ ވަކީލުންނަށް އެ ދިމާވާ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭގޮތުން ވެސް ހަމަ އެ
ފަރާތްތަކުގެ ހަމަ ޚިޔާލު ވެސް ހޯދާނަން. އޭގައި ދެން ނިންމާލުމަށް އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތަކަށް އަރުވާނަން މައުމޫން
ޙަމީދާއި އަދި އަލްއުސްތާޛު ހަމްޒާ ލަޠީފަށް ވީހާ ވެސް އަވަސްކޮށް. ދެން އަޅުގަނޑު އެދެން މި ހަފްތާ ނިމުމުގެ
ކުރިއަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮމެންޓް ލިބޭނެ ވަރަށް ލިޔުމުން ކޮމެންޓުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ތަރޒްޑޭގެ ނިޔަލަށް
ލިބޭނެ ގޮތަކަށް އެކަން ކޮށްދެއްވުން އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އަލްއުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރު މައުމޫން ޙަމީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑު ވެސް މި ބިލާ ގުޅޭ ބައެއް ޕޮއިންޓް އަރުވާނަން. އެހެންނަމަވެސް،
ހަމަ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ދެންމެ އެ ކުރެއްވި ސުވާލަށް އަދި އަޅުގަނޑަށް ޔަގީން ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް
ކޮމިޓީ މެންބަރުން ޖަވާބިދެއްވާނެ. މިހާރު އެ ކުރައްވަމުން ގެންދަވާ މަސައްކަތާއި އަދި އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަން
އަޅުގަނޑަށް ހަމަ ގައިމު ވެސް އަޅުގަނޑު އާންމު މެންބަރެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން އަޅުގަނޑަށް އެނގޭ މަސައްކަތްތަކެއް
ކުރައްވާކަން، ޚިޔާލު ހޯދުމުގެ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރައްވަމުން ގެންދަވާކަން. އޭގެ އިތުރަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ ރެކޯޑަށް
ޓަކައި ދަންނަވައިލަން ބޭނުން ކުރިން މިހާރު ވެސް ބާ ކައުންސިލް ވެބްސައިޓް ބައްލަވައިފިއްޔާ ފާހަގަކުރެއްވޭނެ،
ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ހުށަހަޅާފައި އޮތް ލަފައާއި ޚިޔާލުތައް. އޭގެ އެއް ކަމަކަށް ދިވެހި
ފުލުހުންގެ ޚިދުމަތުގެ ގާނޫނު މިހާރު އެ ގާނޫނު އޭރު ބިލެއްގެ ގޮތުގައި އެކުލަވައިލައްވަމުން ގެންދެވިއިރު ބާ
ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައި ހުރި ޚިޔާލުތައް. އޭގެ ދެން ނަތީޖާއެއް ނުނިކުންނަކަން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ
ކަންހިނގާދިޔަ ގޮތުން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެ. އެހެންނަމަވެސް، އެކަން ވެސް އޮތް ވާހަކަ ދަންނަވައިލުމާ އެއްކޮށް މި
ދެންނެވިހެން އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ މިހާރުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރުން އެކަން އިތުރަށް ސާފުކޮށްލަދެއްވާނެ
މިހާރު ކުރައްވަމުން ގެންދަވާ މަސައްކަތް. އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަން، އަޅުގަނޑު ބަލައިގަންނަން އެ ބޭފުޅުން
މަސައްކަތްކުރައްވާކަން. ބާ ކައުންސިލުގެ އިދާރާއިން ވެސް އެކި ގޮތްގޮތުން މަސައްކަތްކުރައްވާ އެ ޚިޔާލު ހޯދުމުގައި.
27

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ދެން އޮންނާނީ އަޅުގަނޑުމެން އާންމު މެންބަރުން އެއަށް އިޖާބަ ދިނުން. އެއީ އެ މެންބަރެއްގެ ކަމެއް. އޭގައި ދެން
އެ ބޭފުޅަކަށް ވީ ވަރެއް ކުރައްވާނެ ކަން ވެސް އަޅުގަނޑު ހަމަ ޔަގީންކުރަން. މިހާރު އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު
ވިދާޅުވިހެން އަޅުގަނޑު ހަމަ އެނބުރިލާނަން މި ބިލުގައި މިހާރު ކަންކަމަށް ބަލާއިރު މި 3 ވަނަ މާއްދާގައި
އަޅުގަނޑު އެންމެ ފުރަތަމަ ވެސް މި ކުރި އެއް ސުވާލަކީ މީގެ ވިސްނުންފުޅު މި ހުރީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެއީ ބިލުގައި 3
ވަނަ މާއްދާ މި ބުނަނީ، މި ގާނޫނުގެ 61 ވަނަ މާއްދާއަށް މި އިޞްލާޙު ގެނައުމުގައި މި ހުރި ކަންކަމަށް ބަލާއިރު
61 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި އެބަ ބުނޭ މި ގާނޫނުގެ ދަށުން ބަންދުކުރެވޭ މީހަކަށް ވެސް ކަފާލާތުން ދޫކޮށްދިނުމަށް
އެދުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވާކަން. އެ ޙައްޤު ލިބިދެވިފައި ހަމަ އެ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެބަ ބުނޭ ކުށުގެ ތުހުމަތުގައިވާ
ފަރާތުގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރެވިފައިވާ ކުށަކީ އެ ކުށް އޭ ނާގެ މައްޗަށް ސާބިތުވެއްޖެ ނަމަ އެ ކުށުގެ އަދަބުގެ
ގޮތުގައި ޖަލުގައި ބަންދުކުރުމުގެ އަދަބެއް ގާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ކުށެއް ނަމަ އެ މީހަކަށް ކަފާލާތުގައި
ދޫކުރެއްވުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވުން. މިހާރު އެ ދޫކޮށްދިނުމަށް އެދުމުގެ ޙައްޤާއި ދޫކުރުމުގެ ޙައްޤާ މީގައި
ވިސްނުންފުޅު އެބަ އޮތްތޯ، އެ ނިޔަތެއް އެބަ އޮތްތޯއޭ އެއްގޮތަކުން ދަންވަންޏާ މި ޑިފޯލްޓް ބެއިލް ގޮތަށް އެ
ކޮންސެޕްޓް ތަޢާރަފުކުރެއްވުން ނުވަތަ އެގޮތަށްތޯއޭ މި ވިސްނުންފުޅު ހުރީ އެ އިބާރާތުގެ މި ތަފާތުތަކެއް
ގެންގުޅުއްވާތީ. އެހެންވީމާ، ފުރަތަމަ މި ވިދާޅުވެފައި މި އޮންނަނީ އެ ދޫކޮށްދިނުމަށް އެދުމުގެ ޙައްޤު އެބަ
ލިބިގެންވެއޭ. އެހެންވީމާ، އެދުމުގެ ޙައްޤު ދެން މި އޮތީ ދޫކުރެވުމުގެ ޙައްޤު އެބަ ލިބިގެންވެއޭ. އެ އަކުރުގައި 61
ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)އަށް މި ގެންނަން ގަސްތުކުރައްވާ އިޞްލާޙުގައި އެ (ނ)ގައި އެ ދޫކުރުމުގެ ޙައްޤަށް ބަލާއިރު،
މިހާރު އެ މީހާ އަދި ހައްޔަރުކުރެވުނުއިރު ވެސް އެބަ އެނގޭ އަދި ބަންދުކުރުމުގެ ނިންމުން ނިންމިއިރު ވެސް އެބަ
އެނގޭ އޭނަގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުވިޔަކަސް ޖަލުގައި ބަންދުކުރުމުގެ އަދަބެއް ނާންނާނެ. ދެން ކީއްވެތޯ އަނެއްކާ
ވެސް އަދި ޙައްޤެއް ވިޔަސް ކީއްވެތޯ ބަންދުގައި ހުންނަން ވެސްވީ؟ އޭނައަށް އުގޫބާތެއްގެ ގޮތުން ވެސް ބަންދެއް
ނާދޭ. ދެން ކޮން ސަބަބަކާ ހުރެތޯ އޭނަ ބަންދުގައި މި ހުންނަން ވެސް މި ޖެހެނީ؟ އެއީ މިހާރު ސުވާލު އުފެދޭ އެއް
ކަމެއް. އެއީ އަޅުގަނޑު އެދެން މި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން މިއާމެދު ގޮތެއް ނިންމަވާއިރު މި
ވިސްނައިވަޑައިގަންނަވަން މި ދެ ކަމަށް މި ދެންނެވިހެން މި ޢިބާރާތްތައް މި އަދި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން އެ
ފާހަގަކުރެއްވިހެން މީގައި އޮޅުންއަރާ ގޮތަށް މި ހުންނާތީ މިއީ ހަމަ ސުވާލު އުފެދިދާނެ އެއް ކަމެއް. އެއް ހާލަތެއް
މި ދޫކޮށްދިނުމަށް، ކަފާލާތުން ދޫކޮށްދިނުމަށް އެދުމުގެ ޙައްޤާއި އަނެއް ހާލަތުގައި ދޫކުރެވުމުގެ ޙައްޤު މިހެން
އުފަންކުރުވާތީ. އެހެންވީމާ، މި ތަފާތުތައް އަޅުގަނޑަށް ހަމަ ވަރަށް އެދެން މި ވިސްނައިވަޑައިގަންނަވަން. މި
ދެންނެވި އެ ނިޔަތް އެނގުނީމަ އަދި މަޖިލީހުގެ އިންޓެންޓް އެއަށްވުރެ ސާފުކޮށް އެނގުނީމަ އެ ގާނޫނު
28

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ތަތުބީގުކުރުމަށް ވެސް އެ ފަސޭހެގެންދާނެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް އަދި ފަނޑިޔާރުގެއަށް ވެސް ފަސޭހަވެގެންދާނީ.
ދެން ހަމަ އެއަށް ދެން ހުރި މާއްދާތަކަށް ބަލާއިރު ވެސް އަޅުގަނޑުގެ ވެސް މި ހަމަ ކޮމެންޓަކީ ކުރިން މި
ދެންނެވިހެން މީގައި އަސްލަކީ މިނިވަންވުން ކަމަށްވާއިރު މި ގާނޫނު މި ބިލު މި ތަރުތީބުވެފައި އޮތް ގޮތުން އަނެއްކާ
ވެސް ގާނޫނަށް މި ބަދަލު މި އަންނަ ގޮތަށް ބަލާއިރު ތަފުސީލު އެބަވޭ އިނގޭތޯ. އެހެންނަމަވެސް، އަނެއްކާ ވެސް
ހަމަ މި ދޭހަވާ އެއްޗަކީ މީގައި ބޮޑަށް މި ހޯދަނިއްޔޭ ބަންދުގައި ބަހައްޓަންވީ ސަބަބެއް ގޮތަށް. އެ އަބަދު ވެސް
ސާބިތުކޮށްދޭން މި ޖެހެނީ މިވެނިމިވެނި ކަންކަމޭ އެ ތުހުމަތުގައި ހުރި މީހާ މި ސާބިތުކޮށްދޭން. އެހެންނަމަވެސް، މި
އަސްލަކީ މިނިވަންކުރުން ކަމަށް ވަންޏާ ސާބިތުކޮށްދޭން ޖެހޭނީ ދަޢުވާކުރަން ތިބި ފަރާތުން. ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރާ
އިދާރާއިން ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭނީ މީނަ ކަފާލާތުގައި ދޫނުކުރަންޖެހޭ ސަބަބަކީ ކޮބައިކަން. މިހާރު މިއޮތް ގޮތުން
ވެއްޖެއްޔާ ކަފާލާތުގައި ދޫކުރަންޖެހޭ ސަބަބު މި ސާބިތުކޮށްދޭން މި ޖެހެނީ. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު އެންމެ ފުރަތަމަ
ވެސް މި ކުރި ސުވާލު މި އުފެދިގެން މިއައީ. ކޮބައިތޯއޭ މި ނިޔަތަކީ؟ ކޮބައިތީއޭ މީގައި ވިސްނުންފުޅު މި ހުރި
ގޮތަކީ؟ އެހެން ގާނޫނެއް، ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ގާނޫނުން ކަނޑައަޅާފައި ހުރި ހަމަޔާ އެއްގޮތަށް ނޫން ކަމަށް ވިސްނޭތީ
މި ސުވާލު މި އުފެދެނީ. އެހެންވެ، މި ނުކުތާތައް މި މާއްދާތަކުގައި ވެސް މި އުޅޭ އެއް ކަމަކީ މި. ދެން ވަގުތު
ހަމަ ކުޑަތަންވުމާ އެއްކޮށް ވެސް އަޅުގަނޑު ހަމަ އިތުރަށް މި ދެން ފާހަގަކޮށްލަނީ ބިލުގެ 10 ވަނަ މާއްދާގައި މި
ގާނޫނުގެ 198 ވަނަ މާއްދާއަށް ގެންނަވާ އިޞްލާޙުތައް. މީގެ ތެރޭގައި 198-3 ގެ ގޮތުގައި މި ތަޢާރަފުކުރައްވާ
މާއްދާއެއް އޭގައި ދެ އަކުރެއްގައި މި ހުރި ކަންކަން. ދެން އަނެއްކާ ވެސް އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މި
ފާހަގަކުރެއްވިހެން މި ޢިބާރާތްކުރުމުގައި މި ހުރި މި ކަންކަމާ ގުޅިގެން މި ނިކުމެދާނެ ނުރަނގަޅު ނަތީޖާތަކެއް.
މީގައި އަޅުގަނޑު މި ފާހަގަކުރަނީ 198-3ގެ (ރ) އާއި (ބ)އާ. މި (ރ)ގައި މި ބަޔާން މި ކުރާ... މާފުކުރައްވާ!
އަދި (ށ) ވެސް މެ. އެންމެ ފުރަތަމަ މި މާއްދާގެ (ހ) އެހެން އޮތް ނަމަވެސް އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް
ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކޮށްފައިނުވާ ނަމަ އެ އިސްތިޢުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނަން ފަށާނީ ޝަރީޢަތް ނިމުނު
ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެންނެވެ. އެ ވަރަށް ސާފުކޮށް އެ އޮތީ ބަޔާންކޮށްފަ. އެހެންނަމަވެސް، މި
(ރ) އާއި (ބ)އާ އެއްކޮށް ބަލާއިރު މިވާގޮތަކީ (ރ)ގައި މި ބުނަނީ، މި މާއްދާގެ (ހ)ގައި އިސްތިޢުނާފުކުރުމަށް
ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވާއިރު ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ހަވާލުކޮށްފައިނުވާ ނަމަ އެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ
ކުރިން އެކަން އިސްތިޢުނާފުކުރާ ފަރާތުން ލިޔުމުން ހައިކޯޓަށް އަންގަންވާނެ. މިއާ އެއްކޮށް (ބ)ގައި މި ބުނަނީ، މި
މާއްދާގެ (ހ)ގައި އިސްތިޢުނާފުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވާއިރު އެ މައްސަލައެއް
އިސްތިޢުނާފުކުރެވިފައިނުވަނީ އަމިއްލަ ބާރުނުފޯރުވޭ ފަދަ ސަބަބެއް މެދުވެރިވެގެން ނަމަ، އަދި އެކަން
29

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
އިސްތިޢުނާފުކުރާ ފަރާތުން ސާބިތުކޮށްދީފި ނަމަ، އަދި ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ނިންމި ތާރީޚުން ފެށިގެން 75 ދުވަހުގެ
ތެރޭގައި އިސްތިޢުނާފަށް އިސްތިޢުނާފު ހުށަހަޅައިފައިވާނަމަ ހައިކޯޓަށް އެ މައްސަލަ އިސްތިޢުނާފުކުރެވިދާނޭ. މީގެން
އަނެއްކާ ވެސް ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި މި ދޭހަވާ އެއް ކަމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ޒިންމާތަކެއް އެބަ އާދޭ. މިހާރު
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޢަމަލީ މައިދާނުން އެބަ ފާހަގަވޭ އިނގޭތޯ ކޮންމެހެން ފަނޑިޔާރުގޭ، ޓްރައިބިއުނަލްތައް ވެސް
ހިމެނޭ ގޮތަށް. އެ ރިޕޯޓު ހިފެހެއްޓުމުގެ ސަގާފަތެއް އޮވޭ. އެ މުއްދަތު ކްލޮކް ރަންޑައުންކުރެވެންދެން މީގައި
މިވާގޮތަކީ މި މާނަކުރެވޭ ގޮތުން ބައެއް ގާނޫނުތައް މި ހުރި ގޮތުން މި މާނަކުރެވެނީ އެ އިތުރުވަނީ މިހާރު އެންމެ
ފުރަތަމަ އަސްލުގައި މި ލިބެނީ 60 ދުވަސް. އެހެންނަމަވެސް، އެ ރިޕޯޓު ލިބިދާނެ 59 ވަނަ ދުވަހު. ދެން
ވިދާޅުވާނީ އާނ! އެހެންވެއްޖެއްޔާ މި 60 ދުވަސް އެ އޮތީ އަދިވެސް ހަމަ ގުނޭނެއޭ އެއް ދުވަސް ތެރޭ
އިސްތިޢުނާފުކުރާށޭ. އެ ހާލަތަށް އެބަދޭ ބައެއް ފަހަރުފަހަރު. އެ ހަލާތަށް މި ދަނީ ގާނޫނު އެއާ ސާފު ނޫންވީމަ އަދި
މި ހުރި ގޮތުން. މި ދެންނެވި އަޅުގަނޑު މި ފާހަގަކުރިކަމުން ވެސް މި ދެންނެވިހެން 198-3ގެ (ބ) މި އިން
ގޮތުން ޔަގީނެއް ނޫން މި 60 ދުވަހާއި މި 75 ދުވަހަށް ބަލާއިރު އަދި ރިޕޯޓު މި ލިބުނީ 60 ދުވަސް ފަހުން
ކަމުގައި ވީނަމަވެސް ޖުމުލަކޮށް ހައިކޯޓުން މާނަކުރައްވަފާނެހޭ ޖުމުލަކޮށް 75 ދުވަސް ތެރޭގައި އެބަޖެހެއޭ
އިސްތިޢުނާފު ހުށަހަޅަން. އެއީ ފުރަތަމަ 60 ދުވަހެއް ނުލިބޭ. އެއީ ރިޕޯޓު ނުލިބޭތީ. 61 ވަނަ ދުވަހު ލިބުނަސް
ދެން 75 ދުވަސް ތެރޭގައި ދެން އެ ނިންމުން ނިންމި ތާރީޚުން ފެށިގެން 75 ދުވަސް ވެއްޖެއްޔާ ދެން މި ލިބެނީ
ފަނަރަވަރަކަށް ދުވަސް ދެއްތޯ މި ލިބެނީ. ކުރިން 60 ދުވަސް ލިބުނުއިރު މި ލިބެނީ މިހާރު 15 ދުވަސް.
އެހެންވީމާ، އޭގައި ވެސް އަނެއްކާ ވެސް އެބަ އުޅޭ އެ މާނަކުރުމަށް ނުކުމެދާނެ ނުރައްކަލެއް. އަނެއްކާ ވެސް މި
ނަތީޖާއަކަށް މި ވާނީ އެ މާނަކުރެވިގެން އިޙުތިމާލު އެބަ އޮތް މާނަކުރެވޭނީ އެ މީހާއާ ދެކޮޅަށްކަން. ދެން ގާނޫނީ
ހަމައަކީ އެ ދަޢުވާލިބޭ މީހާއާ އެއްކޮޅަށޭ މާނަކުރެވެން ވާނީ. އެހެންނަމަވެސް، ކަމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ އަނެއްކާ ވެސް
މުޅިން އެގޮތަކަށް ނޫން އެ ކަންކަން އެ ހިނގައިގެން މި ދަނީ. އެހެންވީމާ، މިއީ އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި މި ބިލާ
މެދު މި މަޝްވަރާކުރައްވާ ނުވަތަ ފާސްކުރައްވާ އަދި ފައިނަލުކުރައްވާއިރު މިކަހަލަ ކަންކަން، މި ފުށުއެރުންތަކާ
އަދި މި ކަންކަން ސަމާލުކަންދެއްވައިފިއްޔާ މި ނަތީޖާ ނުނިކުންނާނެ. އަދި މި މާއްދާގެ (ރ) ގައި އަޅުގަނޑު މި
ފާހަގަކުރިކަން، އިސްތިޢުނާފުކުރާ ފަރާތުން ލިޔުމުން ހައިކޯޓަށް އަންގަން މި ޖެހޭ ސަބަބަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެއީ
ފަނޑިޔާރު ގޭތެރޭ ހިނގާ ކަންކަން. ދަށު ކޯޓު ވެސް މަތީ ކޯޓު ވެސް. ކީއްވެގެންތޯ އަނެއްކާ އެ ދަޢުވާލިބޭ މީހާ
ނުވަތަ އެ އަނިޔާލިބޭ މީހާ އަނެއްކާވެސް ސިޓީއަކުން އަނެއްކާ ނުވަތަ ލިޔުމަކުން އަންގަން މި ޖެހެނީ؟ ކީއްވެގެންތޯ
އެ ރިކޯޑު ނުދާންވީ؟ އެ ފަނޑިޔާރުގޭ ތެރެއިން ދަށު ކޯޓުން މަތީ ކޯޓަށް އެ ކީއްވެތޯ ނުދާންވީ އަދި ރިޕޯޓު
30

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ނުލިބޭކަން ވެސް. އެކަމާ މެދު ޖަވާބުދާރީކުރުވޭނެ ގޮތެއް ވެސް އޭގެން ނުރަނގަޅު ނަތީޖާއަށް ނިކުންނާނެ ގޮތެއް
ވެސް ނެތް އަދި މިހާރު ގާނޫނު އޮތް ގޮތުން. އަދިވެސް މި ޖެހެނީ އެ އަނިޔާލިބޭ ފަރާތް މި ހާލަތުގައި
އަޅުގަނޑުމެން މި ދަންނަވަނީ އެ ނުރަނގަޅު ޙުކުމެއް އައިސްގެން އެ ނުވަތަ އެ ނުރަނގަޅު އިޖުރާތެއްގެ ސަބަބުން
ވެސް އެ އިސްތިޢުނާފުކުރަން މި ބޭނުންވާ މީހާ މި ނުރަނގަޅު ޙުކުމެއް އައިސްގެން އެ އަނިޔާލިބޭ މީހާގެ ދަޢުވާ
އޭރު މީގެ ކުރިން ޖިނާޢީ ދަޢުވާ އޭނައާ މެދު އުފުލިފައިވާ މީހާ. އެހެންނަމަވެސް، އެ މި ހާލަތުގައި އަނިޔާލިބޭ މީހާ.
އޭނަތޯ އަދިވެސް މި ޖެހެނީ އިތުރަށް މަސައްކަތްތަކެއް ކޮށްގެން ރަސްމީ އިދާރާގައި ދަންނަވައިގެން ހައިކޯޓަށް
ހިނގައިގެން ހައިކޯޓުގައި ދަންނަވަން ބައްލަވައިލައްވާ އަދިވެސް ނުލިބެއޭ. އެވަރު ކުރަންޖެހުން އެއީ ވަރަށް ބޭކާރު
އަދި އަނިޔާއެއް، އިތުރު އަނިޔާއެއް ދިނުމުގެ ގޮތުން ކުރެވޭ ކަމެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑު ވެސް ސިފަކުރެވެނީ.
އެހެންވީމާ، މި ނުކުތާގައި އަޅުގަނޑު ހަމަ އެ މި ދެންނެވި ކަންކަން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މި ކުރާ އިސްތިޢުނާފުގެ
ބައިގައި ވެސް އެ މާއްދާތަކުގައި ވެސް ހަމަ ތަކުރާރުވާ ވާހަކަ ދަންނަވައިލަން ބޭނުންވޭ. ދެން މި އޮތީ 198-5ގެ
(ނ)ގައި މި އޮތީ އިސްތިޢުނާފުކުރަން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާ އެއްކޮށް ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ ކޮޕީއެއް
ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަނެއްކާ ވެސް މީގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައިތޯ ؟ އެ ރިޕޯޓުގެ އަސްލު އެ އޮންނަނީ ފަނޑިޔާރުގޭގައި.
އަނެއްކާ ފަނޑިޔާރުގެއިން މި ބުނަނީ ހަމަ އޭގެ ރިޕޯޓެއް ތިމަންނަމެންނަށް ހުށަހަޅަންވާނޭ ގާނޫނުން މިހާރު މި
އަނެއްކާ ވެސް ހަމަ މި ލާޒިމުކުރުވަން މި އުޅެނީ. އޭގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އިތުރު ޚަރަދުތަކެއް ކުރުވުންތޯ، އިތުރު
ތަކުލީފެއް ޖައްސަންތޯ އަދި ނުލިބޭ ރިޕޯޓެއް ވިއްޔާ މި މާއްދާ މިހާރު މި އޮތްގޮތުން ވެސް މިއަކުން އެނގޭކަށް ނެތް
އެ ރިޕޯޓު ނުލިބޭއިރު މި ހުށަހެޅޭއިރު. އެ ވަކިވަކިން ބައްލަވައިފި ކަމުގައި ވަންޏާ މި މައްދާއިން މީގެ ކުރިގެން
މާއްދާއިން 198-3 ނަމަވެސް މި ބުނާ ގޮތުން ވެއްޖެއްޔާ އަދި ސަމަރީ ރިޕޯޓާ އެއްކޮށް ނުވަތަ ޚުލާސާއާ އެއްކޮށް
ހުށަހެޅިދާނެ. އެހެންނަމަވެސް، މިއަށް ވެސް އަނެއްކާ ބައިވަރު މިއީ ވަކިން އޮންނަ މާއްދާއެއް. މީގައި އެބަ ބުނޭ
އިސްތިޢުނާފު ހުށަހަޅާއިރު އެބަޖެހެއޭ ރިޕޯޓު ހުށަހަޅަން. އެހެންވީމާ، މި ދޭތީގައި އެބަ އުޅޭ ފުށުއެރުމެއް. މި
ފުށުއެރުން މާނަކުރެވިދާނެ އަނެއްކާ ވެސް އެ އިސްތިޢުނާފު ހުށަހަޅާ ފަރާތާ ދެކޮޅަށް. ދެން އަޅުގަނޑު
ތަކުރާރުކޮށްލާނަން އަޅުގަނޑުގެ އަޚް އިބްރާހީމް ޝަމީލް ފާހަގަކުރައްވައިފި މި އިސްތިޢުނާފު މަރުޙަލާގައި އަދި އެ
ކުށެއް ސާބިތުނުވާ ކަމަށް ނުވަތަ އޭނަ ޖިނާޢީ މި މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލަން ނުޖެހޭ ކަމަށް ކޯޓުން ޙުކުމް ކުރީމާ
އަދިވެސް ބަންދުކުރަން އަނެއްކާ ވެސް ހިފާއިރު އަދިވެސް މި ދަށްކުރެވެނީ އެ ރިކުއަރމަންޓް ނުވަތަ މިންގަނޑު
އަދިވެސް ދަށްކުރެވިފައި މި އިންނަނީ އެންމެ ފުރަތަމައިގެ މިންގަނޑަށް. އެއީ އެންމެ ފުރަތަމަ އެ މީހާ
ހައްޔަރުކުރުމަށް މި ބަލާ މިންގަނޑަށް މި ރުޖޫޢަވާން މި ޖެހޭ އެއްވެސް ގާނޫނީ ހަމައެއް ނެތް. އެ އަޅުގަނޑު
31

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ތަކުރާރުކުރާއިރު އަޅުގަނޑު މި ފާހަގަކޮށްލަނީ މި ބިލުގެ 11 ވަނަ މާއްދާގައި މި އޮންނަނީ ގާނޫނުގެ 199 ވަނަ
މާއްދާގެ (ށ)އަށް އަންނަނިވި ގޮތަށް، (ށ) އަންނަނިވި ގޮތަށް އިޞްލާޙުކުރުމަށް. އޭގެ ތެރޭގައި އެ (ށ)ގެ 1 ވަނަ
ނަންބަރުގައި މި އަންނަނީ އޭނާ ބަންދުންދޫކޮށްލައިފި ނަމަ މި މާއްދާގެ (ނ)ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރު ނުވަތަ 3 ވަނަ
ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހާލަތްތަކުގެ ތެރެއިން ހާލަތެއް މެދުވެރިވެދާނެ ކަމަށް. އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކުގެ
މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ނަމަ އެ މައްސަލައިގެ އިސްތިޢުނާފު މަރުޙަލާ ނިމެންދެން
އޭނާ ބަންދުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދުމުގެ އިޚުތިޔާރު ނުވަތަ ބާރު މި ލިބިދޭނެ. އަނެއްކާ ވެސް މި ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭ
ކަންކަން މިއަށްވުރެ ބޮޑަށް ހުންނަންޖެހޭނެ. އަދި އެ ސާބިތުކޮށްދެއްވަންޖެހޭނީ މިހާރު ގާނޫނުން ގަބޫލުކުރަންޖެހޭނެ،
ބަލައިގަންނަންޖެހޭނެ ޙަޤީޤަތަކީ ޝަރުޢީ މަރުޙަލާގެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ ނިމިފައި އޭނާއާ މެދު މި އޮތީ ޙުކުމެއްކޮށްފަ.
އޭނަ އޭގެ ކުށުން ބަރީއަވެގެންވާ ނުވަތަ ތުހުމަތުން ބަރީއަވެގެންވާ މީހެކޭ ނުވަތަ ކުށުގެ ޒިންމާ އުފުލަންޖެހޭ މީހެއް
ނޫނޭ. އެ ނިންމުން، އެ މުޅި ޕްރޮސެސް ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ އިނގޭތޯ، ޝަރީޢަތުގެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި މި
ޕްރޮސެސްގެ އިންޓަރގްރިޓީއާ މެދު އެބަ ސުވާލު އުފައްދާ އެ ގާނޫނު މިގޮތަށް އޮތީމަ. މިގޮތަށް ފާސްކުރައްވައިފިއްޔާ
މި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލަށް އަދި ކޮންމެ ބޭނުމެއްވެގެން މިކަން، ކޮންމެ މުހިންމު ބޭނުންފުޅެއްވެގެން މިކަން
ކުރައްވަން ފުރުޞަތުދެއްވި ކަމުގައި ވީނަމަވެސް މީގެން ތި ކުރެއްވޭ ކަމަކީ ތިޔަ ވިދާޅުވެވެނީ ޝަރީޢަތުގެ ފުރަތަމަ
މަރުޙަލާގައި އެކަން ހިނގީ ރަނގަޅަކަށް ނޫނޭ. އެންމެ ފުރަތަމަ ވެސް ގާނޫނުން ދެކޭނީ އެގޮތަށޭ. އެއީ ވަރަށް
ނުރައްކާތެރި ގޮތެއް އަޅުގަނޑު ރައްޔިތުން، އެ ބޭނުންފުޅެއް ނުވާނެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ މަގުސަދަކަށް ނުވާނެ
މިކަހަލަ ގޮތަކަށް މިކަންވާކަށް. އެކަމަކު މިގޮތަށް މިހެން ތަރުތީބުކުރެވިގެން ނުވަތަ ރޭވިގެންދާ ކަމުގައި ވަންޏާ އަދި
މި ފުރުޞަތު މި ލިބިދެވެނީ ޝަރުޢީ މަރުޙަލާ ނިމިފައި އެ ފުރުޞަތުގެ ތެރޭގައި ދެއްތޯ އެ މަރުޙަލާގައި،
މާފުކުރައްވާ. އެ މަރުޙަލާގެ ތެރޭގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލަށް އެބަ ލިބިވަޑައިގަންނަވާ އެތައް ފުރުޞަތެއް ހެކި
ހުށަހަޅަން. ތަޙުޤީޤު މަރުޙަލާގައި މި އޮތީ ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެ ގާނޫނު ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާއިން އަދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ
ޖެނެރަލުގެ މި ބެލެނިވެރިކަމުގެ ދަށުން އެ ބޭނުންވާ ވަރަކަށް ތަޙުޤީޤުކުރައްވާފައި ހޯދަންޖެހޭ ހުރިހާ ހެއްކެއް
ހޯއްދައްވާފައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ރީއްޗަށް އަތުރާލައިފައި ދެން މި ދަޢުވާ ބިނާކުރަނީ. ދަޢުވާ ބިނާކުރައްވާފައި އެ
ހުށަހެޅީމަ އެ އެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތް މި ހިންގަނީ. ޝަރީޢަތް ހިންގީމަ، ހިންގާފައި ކޯޓުން މި ބުނަނީ މި ޝަރުޢީ
މަރުޙަލާ ނިންމާފައި އޭނަގެ މައްޗަށް ކުށެއް ނެތޭ ސާބިތުވާކަށް. އެވަރުން ވެސް ގާނޫނު މިހާރު މި ބުނާ އެއްޗަކީ
ނޫނެކޭ، އަލުން ބަލުން ދާށޭ ކުރިއަށް. އެންމެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާއަށް ރުޖޫއަވެފައި އޭނާއަށް އޭނާގެ ބަންދާ މެދު
ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭނީ މި ދެން މި ނިމުނު ހެކީގެ އެ ހެއްކަކީ އެކަށީގެންނުވާ ހެއްކެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައި އޮތް
32

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ކަނޑައެޅުން ވެސް އޭރުން އެހެންވީމަ ބަލާކަށް ނުޖެހޭ. އެންމެ ފުރަތަމަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ނުވަތަ ގާނޫނު
ތަންފީޒުކުރާ އިދާރާއިން އެ މީހާ ބަންދުކުރުމަށް އެ އެދިވަޑައިގެންނެވި އެދިވަޑައިގަތުމަށް އެ ތުހުމަތެއްގެ މައްޗަށް
އެކަނި. ތުހުމަތު މި އޮތީ މިހާރު ދޮގުކުރެވިފަ. އެއީތާ ޙަޤީޤަތަކީ. ޝަރުޢީ މަރުޙަލާގެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ ނިމިގެން
ކޯޓުން އެ ޙުކުމްކުރިއިރު އެ އޮތީ އެ ތުހުމަތު ދޮގުކުރެވިފަ. އެހެންވީމާ، ކީއްވެގެންތޯއޭ އޭތި ޑިސްރިގާޑުކުރައްވަން
މި އޮންނަނީ. ގާނޫނު މިހާރު މި ބަދަލުވާން މި އަންނަ ގޮތުން ވެއްޖެއްޔާމުން އެކަން ޑިސްރިގާޑުކުރުމަށް މާބޮޑަށް
ބާރު އެބަ އަޅައޭ. އެހެންވީމާ، އެއީ ވަރަށް ބޮޑު ނުރައްކަލެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑު ހުށަހަޅަން. ދެން އޮތް ބައި
އަޅުގަނޑުގެ އަޚް ފާހަގަކުރައްވާފައި އޮތީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ވަގުތު ސަލާމަތްކުރުމަށް އިތުރަކަށް ނުދަންނަވާން.
އެހެންވީމާ، ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ ދެއްވި ފުރުޞަތަށް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އުސްތާޛު މައުމޫން ޙަމީދު. އުސްތާޛު ހަމްޒާ ލަޠީފް ފުރުޞަތަކަށް އެދިލައްވާފައިވާތީ އަޅުގަނޑު
ހަމަ އުސްތާޛު ހަމްޒާ ލަޠީފަށް ފުރުޞަތުއަރުވަން.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އާންމު މެންބަރު ހަމްޒާ ލަޠީފް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު، އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން. ވަރަށް ކުރުކޮށްލާނަން. އަޅުގަނޑަށް އެނގޭ އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރުންގެ ވަގުތު ވެސް ވަރަށް ތަދުވާނެކަން އަދި ފަހަރެއްގައި ލިބޭ ހަމައެކަނި ވަގުތުކޮޅަށް ކަންނޭނގެ ދެއްތޯ
އެއްޗެއް ފަރިއްކޮޅުވައިލަން. އަޅުގަނޑު ހަމައެކަނި ދަންނަވައިލަން ބޭނުންވީ ތި ބޭފުޅުން ގާނޫނީ ފަންނުގެ ގާނޫނު
ހެއްދެވިއިރު އޭގެ 6 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)ގެ ދަށުން ބާ ކައުންސިލަށް މަތިކުރައްވާފައި އޮތް ޒިންމާއެކޭ މި ދާއިމީ
ސަބް ކޮމިޓީތަކެއް އެކުލަވައިލުމަކީ. އަދި އެ ސަބް ކޮމިޓީތަކަށް މުސާރަ ވެސް ކަނޑައަޅާފައޭ ހުންނަނީ. އެގޮތުން އެ
މާއްދާ ބޭނުންކުރުމަށް ޓަކައި ނޫނީ އެ މާއްދާއަށް ދިރުންދިނުމަށް ޓަކައި މި ދާއިމީ ސަބް ކޮމިޓީތަކުން ހިންގާ
ގަވާއިދު ކިޔާ ގަވާއިދެއް ބާ ކައުންސިލުން ހައްދަވާފައިވަނީ. އެ ގަވާއިދުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ބައްލަވައިފިއްޔާ
މި 5 މެންބަރުންގެ މައްޗަށް އެކުލެވޭ އަދި މުސާރަ ލިބޭ ލޯ ރިފޯމް އެންޑް ރިސަރޗު ކޮމިޓީ ކިޔާ ކޮމިޓީއަކުން
ގާނޫނީ ގޮތުން ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތެއް މި ބިލުތަކަށް ކޮމެންޓުކުރުމަކީ އިނގޭތޯ. ދެން އެކްސްކޯގެ ޒިންމާއެއް ބިލެއް
މިގޮތަށް ޝާއިޢުކުރެވޭއިރަށް އެކްސްކޯގެ އިންޓްރެސްޓެއް އޭގައި އޮތީވިއްޔާ، ގާނޫނީ ފަންނުގެ އިންޓްރެސްޓެއް
އޮތީވިއްޔާ އެ ސަބް ކޮމިޓީއަށް ރިފަރކުރުމަކީ އެ ބޭފުޅުންގެ ކޮމެންޓު ރިޕޯޓެއްގެ ސިފައިގައި އެކްސްކޯއަށް
33

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
ހުށަހަޅަން. ދެން އާންމު މެންބަރުންގެ ޒިންމާއެއްގެ ގޮތަކު ނޫން މިހާރު ޖަމާޢަތެއް އުފައްދާފައި ދައުލަތުން އެ ތަނަށް
ފައިސާ ދޭއިރު މި އޮންނަނީކީއެއް. އަޅުގަނޑު އެކަން ފާހަގަކޮށްލަން. އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރާ ހަމަ އެންމެ ރަނގަޅު
އިޖުރާތަކީ ބާ ކައުންސިލުން ވެސް މި ލޯ ރިފޯމް އެންޑް ރިސަރޗު ކޮމިޓީގެ މުސާރަ ނަންގަވާ ބޭފުޅުންތަކެއް
ކަމަށްވާތީވެ އެ ބޭފުޅުންނަށް މި ޒިންމާ މަތިކޮށްފައި އެ ބޭފުޅުންގެ ރިޕޯޓަކާ އެއްކޮށް މަޖިލީހަށް ވަގުތަށް
ހުށަހަޅުއްވަން. އެއީ މަޖިލީހުން ވެސް މިކަން ކަމަށް ބާރުއަޅުއްވާއިރު ހަނދުމަފުޅުގައި ބަހައްޓަވަން މިއީކަން އޮންނަ
އިޖުރާތަކީ. އެހެންވީމާ، މި ލޯ ރިފޯމް އެންޑް ރިސަރޗު ކޮމިޓީއަށް މި މަސައްކަތްނުކުރެވޭ ކަމަށް ވާނަމަ އޭގައި
ކޮބައިތޯ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ފަހަރެއްގައި އިތުރު ބަޖެޓެއް ކަނޑައަޅުއްވައިގެން ނޫނީ އެ ނޫން ގޮތަކަށް ވެސް
އެކަން ވެދާނެ ކަންނޭނގެ ދެއްތޯ. އެއީ އަޅުގަނޑު ހަމައެކަނި ދަންނަވައިލަން ބޭނުންވީ އެ ވާހަކަ. ދެން ފަހުކަމަށް
މައުމޫންގެ އިންނަނީ (ޢ)އެއް ނޫން އިނގޭތޯ. އެ އެކަނި ހަމައެކަނި އިނގޭތޯ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ކެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރަށް.
ކެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މަޢުރޫފް ޛާކިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ހަމަ އަހާލަން ބޭނުންވަނީ ބާ ކައުންސިލުގެ އެ ދަންނަވާ ކޮމިޓީން މުސާރަ ލިބޭ
ގޮތަށް އެކުލަވައިލެވިފައި މިހާރު އެބަ އޮތްތޯ؟ އެ ފަންކްޝަނިންގ ކޮމިޓީއެއްތޯ؟
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ބާކައުންސިލު އެކްސްކޯއަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް މެންބަރ އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު. ބާ ކައުންސިލުގެ ދާއިމީ ސަބް ކޮމިޓީތަކަކީ ދެން އުޖޫރައެއް ލިބޭ.
މުސާރައެއް ނޫން. ސިޓިންގ އެލަވަންސެއް ލިބޭ އިނގޭތޯ. ސިޓިންގ އެލަވަންސެއް ލިބޭ ގޮތަށް ކޮންމެ މަހަކު
އަޅުގަނޑު މިވަގުތު ޔަގީންކޮށް ދަންނަވާކަށް ނޭނގެ. އަޅުގަނޑު ހަނދާންވާ ގޮތުން ފިކްސްޑް ވަކި މިންވަރެއް.
34

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 25 ވަނަ ބައްދަލުވުން 28 އޮކްޓޫބަރު 2024
2000 ރުފިޔާއަށްވުރެން ބޮޑުނުވާހެން އަޅުގަނޑު ހަނދާންވަނީ. ކޮންމެ މަހަކު އެ މިންވަރެއް ލިބޭ ގޮތަށް އޮވޭ.
ސިޓިންގ އެލަވަންސެއް ލިބޭ ގޮތަށް އޮވޭ ކޮމިޓީގައި.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީއަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ވެސް ހަމަވާތީއާ އެކީގައި މި ބިލާ ގުޅޭގޮތުން މުހިންމު
ކޮމެންޓުތަކެއް ފާހަގަކުރައްވައިފި. އަޅުގަނޑު އެދެން އިތުރަށް ކޮމެންޓު ހުރި ކަމަށް ވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ލިޔުމުން ހަމަ ހިއްސާކޮށްދިނުމަށް. އެއާއެކީގައި ކުރިއަށް އޮތް ތަނުގައި މިގޮތަށް ހުށަހެޅޭ ބިލުތަކަށް
ކޮމެންޓުކުރުމުގައި މިއަށްވުރެން ގުޅިގެން، ބާ ކައުންސިލާ ގުޅިގެން ކުރިއަށްގެންދެވޭނެ ގޮތަކަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް.
އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީއަށް ވަޑައިގެންދެއްވީތީ ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރުދަންނަވަން ބާ ކައުންސިލުގެ އެކްސްކޯ އަދި
އާންމު މެންބަރުންގެ ގޮތުގައި ވަޑައިގެންނެވި ދެ ބޭފުޅުންނަށް އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީ ބައްދަލުވުން
މިހިސާބުން ނިންމައިލާނަން. ޝުކުރިއްޔާ.
____
35